

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE

GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

GABRIEL LICEANU • PAVEL
CĂMPEANU • SILVIU
BRUCAN • IHOR LEMNIJ
• MIHAI KORNE • GABRIEL
ANDREESCU • GABRIELA
ADAMEȘTEANU • BOGDAN
LEFTER • ANDREEA PORA •

ANUL III • Nr. 2 [103] • 17 — 24 IANUARIE 1992 • 16 PAGINI — 20 LEI

OBSESIA IMAGINII

În viața individului, cinismul este, de obicei, privit cu dezaprobare. De aceea, oricine (sau aproape) s-ar rușina să declare în public că n-a furat, n-a trădat, n-a ucis, n-a comis nu știu ce altă crimă numai de frică să nu fie pedepsit. Ne place să credem (chiar dacă nu e adevărat) că sintem ființe morale, ce aleg din convingere interioară binele și nu din oportunism.

Or, iată că în viața publică și politică de acum din România nu numai că sintem, în foarte mare măsură, oportuniști, dar sintem și cinici, nevinovăți, pare-se, nici cea mai mică șfială în a mărturisii deschis că doar frica de sancțiuni ne mai reține. Doamnă: importanța extraordinară pe care o are în limbajul politic actual sintagma „ imaginea României în străinătate”. S-ar părea că nu există problemă politică mai teribilă pentru toată lumea — președinte, guvern, partide, opoziție, ziare, TV — decât faptul că „avem o imagine defavorabilă”, ori că „ imaginea s-a mai îmbunătățit”, sau că „nu s-a mai îmbunătățit”, că F.S.N.-ul ori „o parte a presei” au „deteriorat imaginea României”, ori că „pină și bulgarii au o imagine mai bună decât a noastră” etc. De exemplu: urmează să avem alegeri; ni se spune că ele trebuie să fie corecte, deoarece de acest lucru depinde imaginea României. Cu alte cuvinte: alegerile să fie corecte, fiindcă ne este teamă că străinătatea ne va izola și nu ne va acorda creditele necesare. Alegeri, corecte, nu fiindcă noi înșine am fi convinși de necesitatea corectitudinii lor, nu fiindcă noi înșine am ști că fără ea o țară se poate oricând reînălța, ci mai mult și mai mult fiindcă ne temem de „ce-o să zică Europa”. Ne repugnă nouă atunci cu adevărat minciunile, violența, corupția etc. pentru ceea ce ele cu adevărat reprezintă? S-ar zice că, cel mai mult, ne preocupă iarăși imaginea pe care și-o face străinătatea despre noi și că se va zice că aici este „ca în Africa”. Nu, așadar, ce sintem în realitate ne interesează, ci cum arătam, nu autenticitatea noastră e importantă, ci iluzia pe care știm s-o întretinem, nu adevărul, ci aparența. Facem din „ imagine ” scopul politicii, iar faptul nici nu pare măcar o ne mai deranja.

Problema, deci, nu e că democrația noastră ar fi imperfectă (orice democrație este imperfectă), nici măcar că ar fi „ori-

ginală”, ci că este oportunistă, fruct al anxioasei noastre dorințe de a nu fi certată de o lume care nu mai înțelege decât limbajul democratic.

Fără îndoială că binele făcut din oportunism — alșat sau nu — și nu din convingere este cel mai mic dintre rele și că el trebuie preferat și nu disprețuit atunci când ființa morală intenționează să anare. Dacă numai grija pentru „ imagine ” noastră ne face mai civilizați, ea trebuie cultivată. Și totuși nu putem nes-roti lungul drum pe care îl mai avem înaintea, iar obsesia „ imaginii ” poate deveni, la un moment dat, o veritabilă piedică.

Mă gândesc că dacă România ar fi o insulă izolată, ori dacă vorba lui Cioran, ea ar avea „ populația Chinei și gloria Franței ” — așadar dacă aprobarea lumii nu ar mai interesa-o, ei bine, abia atunci s-ar afla cu adevărat cât de mult ne poartă de lege, democrație, drepturile omului etc. Și mi-e teamă că am afla lucruri triste.

Iată de ce nu cred că necazul nostru principal este că am avea legi proaste Constituție „ neo-comunistă”, „ vechi structuri ” etc. Necazul este că mai toți — noi și „ vechi”, Putere și Opoziție, politicieni și independenți — stăm cu ochii ațintiți la o „ imagine ”, încercăm, precum într-un teatru de umbre, să proiectăm spectrul democrației pe ecranul Europei și al lumii. Trăim mereu în așteptarea încuviințării „ lto-a, ne pîrim reciproc, c'utînd să influențăm în rău „ imaginea ” adversarului, ne temem ca nu cumva propria „ imagine ” să aibă de suferit, ne e rușina numai de „ ce s-a spus Europa ” și că „ pină și b rii ne-au luat-o înaintea ”. În loc să ne fie rușina, o teribilă rușina de noi înșine și în loc să ne temem de „ opinia consiliilor și de Dumnezau, tremurăm numai cînd auzim știri din Fondul Monetar Internațional. Oare prin cultivarea obsesională a grijii pentru propria „ imagine ” nu va ajunge, poporul român „ născut creștin ” — cum le place unora s-o declare emlică — idolatru ?

ANDREI CORNEA

REVISTA PRESEI

O putere și jumătate

Începem această rubrică citind un titlu din Cuvântul: **CELE TREI PUTERI SÎNT DOUA, ADICĂ UNA, PRESEDINTELE.** Deși ne place ca formulare, nu sîntem întru totul de acord cu semnatarul articolului. Nu putem neglija S.R.L.-ul, așa cum nici el nu ne poate neglija pe noi. Or președintele nostru (legitim) împreună cu S.R.L.-ul său fac cel puțin o putere și jumătate.

PE VREMEA CELUIALT

Pe vremea celuialt lubit conducător al Republicii noastre Prezidențiale, atsecurile din foaia de scandal a lui Eugen Barbu și a lui Corneliu Vadim Tudor precedau cu foarte puțin timp destituirea redactorilor și deveniți indezirabili. Acum constatăm că aceeași sură de informații îl ajută pe cel doi mari români să o la puțin înaintea anchetelor Senatului. Ceea ce înseamnă că acțiunile dumneaor în fața actualei Securități au crescut și nu le mai înțelegem regretul după cea veche decit dacă ei intră în calcul. Adică dacă este afișat deschis, cu voie de la S.R.L., spre a masca faptul că în acest domeniu nu s-a schimbat nimic. Sau pur și simplu dacă vor să mărească prețul.

INCEPUTUL E GREU

Dezbaterea din Senat — urmărite în Cronica parlamentară a Televiziunii de vineri 10 ianuarie — lasă a se înțelege că anchetarea „corupției care a avut loc sub guvernarea Roman” ar fi determinată de faptul că mass-media a formulat o mulțime de întrebări rămase fără răspuns și

că opinia publică trebuie să aște adevărul. Ne bucurăm, în mod sincer, de atenția care i se acordă, în sfîrșit, mass-mediei, dar ținem să reamintim că presa de opoziție nu și-a manifestat dezacordul cu actuala putere doar după căderea guvernului Roman și doar în raport cu liderul național. Că, mai nou, ziarul Frontului își exprimă și ele ades neîncrederea și în președintele republicii și în președintele Senatului și în directorul SRI-ului. Că, prin umare, nu se poate răspunde la întrebările care frămîntă opinia publică decit dacă se fac cel puțin patru anchete. Desigur, nu le cerem, fiindcă știm că ar fi în zadar. Deocamdată nu ar avea cine să le facă. Vorba senatorului de la Vilcea care se întreba cu glas tare: cum să-l anchetăm pentru corupție pe liderul național, cînd nu am anchetat-o încă pe Veronica? Și totuși, acum, înainte de Convenția F.S.N.-ului se va face această anchetă în dublu sens necesară. Ceea ce ne determină să sperăm că odată și odată se vor face și celelalte... Începutul e greu.

AVIND ÎN VEDERE

Avind în vedere cele de mai sus am fi în stare să-l jertim și pe vechii noștri „prieteni” de la Azi și să ne înduioșăm cînd îi se adresează cu lacrimi în ochi cititorilor: **dragii noștri, noi nu mai avem pe nimeni altcineva decit pe Dumnea-voastră.** Ceea ce nu ne împiedică să ne întrebăm: și totuși, cum și-or fi putînd ei permite să ne sfideze și acum, punînd pe prima pagină „May — trisca minune” colorată, cînd știm la fel de bine că produsul acesta scump pe care ni-l recomandă este dulce și bun numai atîta timp cît este încă alb.

MARE E GRĂDINA LUI DUMNEZEU

Senatorul Independent de pe listele F.S.N.-ului, Romulus Vulpesco, trecut cu arme și bagaje la partidul România Mare, filosofează în organul de presă al acestuia pe seama celorlalte partide politice pe care le asimilează cînd cerșetorii, cînd cartofiorii care nu au cu ce se așeza la masa de joc. Spre a ne face să înțelegem mai bine încotro bate, ne spune clar că dumneaui ar fi jucat pocher încă din fragedă copilărie, dar nu cu bani cerșiți de la părinți. Nu știm cum își agonișea atunci mărunțișul necesar pentru această distracție începută prematur, dar acum se vede cu ochiul liber cine îl pune bani în puscă și, fără să vrem, ne zîndim că nu este în avantajul său să facă o asemenea mărturisire.

În numărul din 10 ianuarie al României Mari, la care ne referim, domnul senator Romulus Vulpesco se află la mijloc — adică între patron — care scrie despre literatura carcerală cu și cum s-ar fi uitat de-a lungul întregii vieți prin vizeta la cei condamnați — și între doamna senator Ileana Vulpesco care a primit recent premiul acestui săptămînal absolut Independent, „Mare e grădina lui Dumnezeu!”, exclamă proaspăta premiantă, aruncînd un ochi foarte sever peste întregul glob pămîntesc care nu i se pare deloc la înălțime și făcîndu-ne să constatăm și noi: într-adevăr, mare este grădina lui Dumnezeu!

(G. A.)

CHESTIONAR „22”

Revenim asupra promisiunii făcute acum un an, de a repeta Chestionarul „22” cu altă mai mult cu cit revista noastră apare într-un număr sporit de pagini. Răspunsurile la chestionar se vor publica în cea de a doua parte a lunii ianuarie, pentru ca să avem timp să primim între timp toate scrisorile dumneavoastră:

— În ultimele 8 luni am cumpărat revista „22”

1. — Mai des decit înainte
2. — La fel de des
3. — Mai rar

— În ultimele 8 luni am cumpărat revista „22” mai rar pentru că:

1. — Mi se pare mai neinteresantă decit înainte.
2. — Este prea scumpă față de posibilitățile mele
3. — Îmi este greu s-o găsesc

— În revista „22” mă interesează mai ales:

1. — Cronica politică
2. — Cronica parlamentară
3. — Accentele
4. — Reportaje din actualitate
5. — Revista prosei
6. — Interviu cu personalități cunoscute
7. — Articolele despre cărți
8. — Teatru
9. — Film

— Enumerați autorii pe care obișnuți să-i citiți, în ordinea preferințelor.

— Ce subiecte noi v-ar interesa să găsiți în revista „22” (sport, probleme de educație, sexologie, alte propuneri).

Cărți HUMANITAS prin poștă

Un mijloc simplu și comod de a vă procura cărțile HUMANITAS este de a vă adresa serviciului său de expediție prin poștă.

Pentru aceasta nu trebuie decit să alegeți titlurile care vă interesează, să completați cuponul de comandă de mai jos și să-l expediți pe adresa:

EDITURA HUMANITAS
Oficiul Poștal 37, C.P. 223 București

CUPON DE COMANDĂ

Vă rog să-mi expediți la adresa de mai jos titlurile înscrisse cu „X”, în numărul de exemplare indicat:

Noi anarții:

Emil Cioran, Singurătate și deștin, 295 lei ex.
Mircea Eliade, Alchimia satică, 125 lei ex.
Mircea Eliade, Memoriile (vol. I și II), 350 lei ex.
Henryk Kurcia, Operațiunea „Grom”, 125 lei ex.
Ion Nistor, Istoria Bucovinei, 375 lei ex.
Anita Nandris, 20 de ani în Siberia, 155 lei ex.
Gabriel Liiceanu, Jurnalul de la Păltin, 225 lei ex.

Stefan Zeletin, Burghezia română, 200 lei ex.

Titluri apărute, încă disponibile:

Jenț Acterian, Jurnalul unei ființe greu de multumit, 275 lei ex.
C. Argetoianu, Pentru cei de mine (vol. I-II), 145 lei ex.
Emil Cioran, Lacrimi și sfînti, 60 lei ex.
Emil Cioran, Îndreptat pățimas, 150 lei ex.
Ion Crisan, Către o industrie competitivă, 50 lei ex.
J. M. Domenach, Ancheta despre idolele contemporane, 125 lei ex.
Gr. Galencu, Însemnări politice, 120 lei ex.
Vasil Grossman, Panta rhei, 65 lei ex.
Virgil Ierunca, Fenomenul Pitești, 75 lei ex.
Virgil Ierunca, Româneste, 80 lei ex.
Roy Medvedev, Despre Stalin și stalinism, 115 lei ex.
Numele și prenumele
Localitatea
Str.
nr. bl. sc. ap.
cod oficiu poștal
Județ

Îi anunțăm pe cititorii noștri că Revista „22” se găsește în vânzare și în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS:

București, Cl. Victoriei, 101
Iași, str. V. Alecsandri, 8
Timișoara, Bd. Revoluției (fosta librărie „Facta”)
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Pitești, Poștal Victoriei, 89
Bocău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziții permanente de carte HUMANITAS cu vânzare (la Fondul Plastic):

Brasov, str. Mureșenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Cluj, Piața Unirii, 14
Arad, str. V. Alecsandri, 1
Galați, str. Domnească, 19

Raioane de carte HUMANITAS:

Arad, str. Lucian Blaga, 2-4 (Anticariat)
Bistrița, str. M. Eminescu, 4-6 (Atheia)
Oradea, str. Republicii, 65 (Libr. Crican)
Craiova, str. Iancu Jianu, 26 (Omnicop)
Cluj, Universitatea din Cluj
Botoșani, str. Primăverii, 10 (Libr. Primăverii)

Redacția revistei „22” anunță pe cei interesați (bibliotecă, persoane particulare) că posedă un stoc de numere vechi editate în 1990 (nr. 13, 26, 29, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50) și 1991. Donatorii se pot adresa la numărul 14 17 76.

Redacția Revistei „22” anunță că își rezervă exclusivitatea pentru difuzarea publicației în străinătate.

Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizați de redacția Revistei „22” este interzisă.

ANUNȚ

Revista „22” oferă spațiu pentru publicitate societăților comerciale, instituțiilor și persoanelor interesate. Informații suplimentare și oferte se primesc la sediul redacției — Calea Victoriei 120, telefon 14.17.76, 14.15.25, la d-l Turcu Nicolae.

Abonații care constată nereguli în livrarea publicației noastre sînt rugați să se adreseze șefului compartimentului economic, domnul Turcu Nicolae, tel. 14 17 76, 14 15 25.

Asigurăm abonamente avansate la sediul redacției:

Pentru trimestrul întâi al anului 1992, cu ridicarea abonamentului la sediul redacției și cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp. Costul unui astfel de abonament este de 200 de lei pe trimestru (cu o reducere de 40 de lei în raport cu costul real).

Pentru persoanele care nu se pot abona astfel, abonamentele vor fi expediate prin poștă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale (144 de lei). Costul unui abonament va fi de 384 de lei pe trimestru.

Pentru cadre didactice, studenții și elevii din provincie, costul unui abonament la Revista „22” pe 3 luni va fi doar 192 lei (adică jumătate din prețul obișnuit al unui abonament expediat prin poștă, cealaltă jumătate urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democrație în Estul Europei”, cu sediul la New York). Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma de 192 lei (pe adresa: Revista „22”, cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, str. Londra nr. 10) și o adeverință din care să reiasă că sînt profesori, studenți sau elevi (pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București, pentru „Serviciul de difuzare”). Expedierea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22” depunînd costul abonamentului în contul nr. 472111600010 — Banca Comercială Română sector 1, str. Londra nr. 10 (cu specificația: pentru revista „22”) sau trimițînd un cec pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 52 dolari pe an (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (84 DM anual, 42 DM pentru 6 luni, 21 DM trimestrial, 300 franci francezi anual, 150 franci pentru 6 luni, 75 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 62 dolari anual, 31 dolari pe 6 luni, 15,50 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

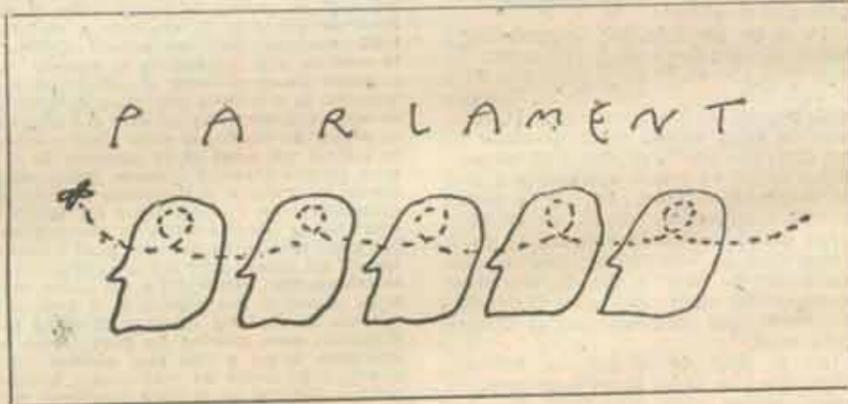
CASTA CANDIDAȚILOR

Uneori, în politică nici măcar diagnosticul nu mai ajută. Pentru că el nu atrage în mod automat tratamentul, deci vindecarea, ci poate implica eutanasia. Când se dorește evitarea unei lungi și dureroase agonii. Și pentru că veni vorba de diagnostic, semnele spun că începe, dar sigur, asistăm la prăbușirea sistemului partidelor politice în România. Declinul partidelor a început pe la mijlocul anilor '90 (în alte țări europene chiar mai devreme), dar nu s-a putut împiedica firesc intrucel totalitarismului i-a organizat funeraliile înaintea obținerii certificatului de deces. După revoluție, politicienii s-au grăbit să dezgroape cadavrul încă viu al tradiționalului sistem de partide. Un organism pe jumătate putred, cu aparatul imunitar degradat, dar capabil ca în condiții favorabile să prolifereze cancerul politic. Și au apărut partidele în ritm inflaționat, malign, de nu le mai știe nimeni numărul și rostul. Și cum să ai echilibrul puterilor în stat, când la baza sistemului stă dezechilibrul? Și cum să mai aleagă cetățeanul cînd, de pildă, în București sînt 35 de candidați la postul de primar? Noroc însă cu convențiile și alianțele, că altfel am fi avut vreo două-trei sute de candidați.

Coma prelungită a partidelor, cel puțin în varianta lor tradițională, a propulsat personalitățile și mișcările. În raport cu ideologiile clare, ferme, personalitățile publice și mișcările politice (sau civice) se emancipează. De aceea, evoluția lor politică este mai degrabă conjuncturală decît principială, în funcție de împrejurări și crize de tranziție, nu de marile probleme. Imprejurările fiind aceleași se ajunge la o uniformizare ideatică, iar singurele diferențe notabile provin din abilitatea propagandistică electorală, nu din diferențele politice. Cîne a urmărit cu atenție și obiectivitate campania electorală și-a dat seama că, deși cu mai multe excepții, nu există deosebiri marcate între candidați. Nici din punct de vedere moral, nici al competenței. S-ar putea ca în terapia malformațiilor democratice noastre să contese soluțiile gospodărești locale, ingineresci, tehnocratice. Deși, dacă ne gîndim bine, ele echivalează cu „frecția la piciorul de lemn”. Și dacă ne mai gîndim o dată, vom înțelege că problemele mari sînt cele politice. Or, în condițiile unei reforme economice semiaberante și sovăielnice, care nu a schimbat nimic din beneficiile obținute în primele ore ale lui 22 decembrie 1989, rezolvarea sau nerezolvarea problemelor la nivel local este o loterie. Iar administratorii buni n-au o legătură mecanică cu firma care-i patronază. Statistic vorbind, nu toți cei 200.000 de candidați ieseși sînt oportuniști și lichele. Tot așa, după ce Adunarea Deputaților a respins cererea reprezentanților parlamentari ai Convenției Democratice de a se prelungească cu încă 10 zile termenul de înscriere, ne putem aștepta ca în graba de a înscrie cît mai mulți să se fi strecurat sau infiltrat destul oameni necinstiți. Prin urmare, soluțiile locale vor deveni relevante abia cînd cadrul politic (adică tipul de democrație) o va permite.

Dacă ar fi să-i credem pe publiciștii politicii pe nume Caragiale și Eminescu, de cîte ori se desfășoară alegeri la noi în țară, organismul social este în primejdie. Nu știu dacă este vorba de o fatalitate istorică sau de un blestem peste veacuri, dar actualele alegeri locale nu fac excepție. Flagelul care bintuie țarașii este noua castă politică. S-o numim casta candidaților. Citiți-le biografiile, cele date publicității, nu a ceea la care nu avem încă acces! Majoritatea sînt lideri sau activiști ai unor partide absolut nesemnificative, patroni sau acționari ai unor obscure

forme privatizate, stîlpi ai lavămintului superior din anul despotismului neguros, foști funcționari supraviețuind în funcții moștenite ale administrației comuniste, nebulose personaje ridicate de revoluție și repede compromise, care recuap acum sfidătoare. Se proclamă încorupabili sau viitori Tepeș Vodă, iar soluțiile lor la greutățile electoratului par scoase dintr-un cosmar politologic S.F. Această castă de candidați nu se reprezintă decît pe sine și propriile interese. Ea nu reprezintă nici una dintre păturile sociale, intrucît „reforma” nu a coincers încă nici pe muncitori, nici pe țărani, nici pe intelectuali. Ea reprezintă pe îmbogății revoluției, pe bisnizari și

„buticari”, pe securiștii „privatizați” și pe nomenclaturiiștii liberalizați. Căstia candidaților nu reprezintă nici un interes social global, intrucît nu este un autentic agent al pieței libere sau un factor militant pentru vreo drept sau altul.

Iar dacă ne înțoarcem privirile spre ramurile legislative și executive ale acestei caste nu avem decît să ne convingem. Ultima reprezintă a conflictului Roman — Iliescu, desfășurată în Camera Deputaților, a dus la reapingerea proiectului Legii privind finanțarea campaniei electorale pentru alegerile locale. În măsura în care opoziției i se oferă mijloace restrictive de a-și afirma punctele de vedere, se confirmă o idee stupidă, propagandistică, dăunătoare prin ignorarea atît a factorilor interni, cît și a celor externi, geopolitici. O idee afirmată atît de reprezentanții guvernului, cît și de unii lideri ai opoziției democratice, aceea că, într-o Europă de Est sfîșiată de lupte intestinale, țara noastră poate deveni o oază de liniște. Este o idee născută sub auspiciile strategiei compromisului și concesiilor. La fel cum s-au născut și discuțiile privind comisia audio-vizuală pentru supravegherea campaniei electorale (soluția era schimbarea conducerii Televiziunii), precum și negocierile dintre guvern și sindicate. Sînt discuții conjuncturale, al căror înțeles nu poate fi decît postelectoral. Numai că tot așteptînd așa, să treacă și alegerile astea, nu vom ieși niciodată din zodia improvizatelor. La fel au făcut și predecesorii, cepeștiștii, ceea ce nu înseamnă că, în ultimă instanță, improvizatorii vor fi scutiți de responsabilitate.

DAN PAVEL

DRUM LIBER SRI-ului!

Ne amintim cu toții ce scandal politic a provocat anul trecut introducerea pe ordinea de zi a proiectelor de lege privind siguranța națională și organizarea Serviciului Român de Informații. S-a scris supunîndu-se a rîndu deștep un proiect de lege care, cel puțin în varianta sa inițială legitima delatunea și oferea S.R.I.-ului un cadru legal pentru perpetuarea metodelor abuzive. U.D.M.R.-ul boicota votul asupra legii siguranței naționale, iar proiectul era pînă la urmă votat, culmea ironiei, în unanimitate. Liberalii — s-a spus — au făcut concesii F.S.N.-ului, dar se obținuseră, totuși, modificări semnificative iar el declarau ulterior că o opoziție serioasă trebuie făcută nu față siguranței naționale, ci legii de funcționare și organi-

de astăzi; articolul acesta e suficient pentru a putea vorbi fără a mai fi nevoie de alte probe, de continuitatea vinovată dintre Securitate și S.R.I.

La Camera Deputaților, în prima săptămîină de activitate parlamentară din acest an, dezbaterile n-au atins încă aceste probleme. De remarcat însă atmosfera destul de apatică în care se desfășoară lucrările. Parecî n-a mai rămas nimic din virulența opoziției de anul trecut. Ne aflăm în plină campanie electorală și atenția se dispersează. Cel interesatî vor probabil pentru a impune un proiect de lege care așteaptă momentul prielnic de mai bine de șapte luni.

Să vedem ce se va întîmpla, de pildă, cu articolul 5, care prevede că numirea funcționarilor publici în posturi importante trebuie să aibă avizul S.R.I.-ului. Nici nu se poate imagina un mijloc mai elicient prin care S.R.I.-ul să controleze întregul aparat al puterii, cu atît mai mult cu cît legea nu precizează desne ce posturi e vorba și pînă unde se poate întinde controlul Serviciului de Informații. De la proiect și pînă la directri de ministere toți funcționarii publici vor fi oameni S.R.I.-ului? Fideli prin avoante sau pur și simplu oameni slabi care pot fi șantațai tocmai cu acele dosare care nu pot fi date publicității? Perspectiva este înfricoșătoare și totul revirîță doar în câteva cuvinte bune alăturate într-un text de lege.

Pericolul acesta n-a trecut neobservat și în sinul chiar al grupurii majoritare s-a conturat o opoziție față de articolul 5. Articolul a fost de altfel trimis la Comisia Juridică pentru reformulare, deși aici e necesară și eliminarea lui, fie modificarea lui de esență. Săne există, deoarece F.S.N. a încetat să mai fie un bloc indistinct și rivalitățile au sporit libertatea de exprimare. În Parlament situația nu mai seamănă, oricum, cu cea de la început. Există posibilitatea unei colaborări pe deasupra (sau pe dedesubtul) grupurilor parlamentare și partidelor, pe temeiul unor opțiuni comune pe detolii sau pe cele, pur și simplu, al competenței profesionale. S-a întîmplat bunăoară ca jurisții din partide potrivnice să-și dea mina pentru impunerea unei formulări care să satisfacă exigențele meseriei. Alteori se poate întîmpla după cum urmează: un deputat dintr-o anumită formațiune politică cere unui coleg dintr-o altă formațiune politică să lanseze o problemă, urmînd ca fără o legătură aparentă cu primul să vină să întorească argumentația celui alt. Aparenta de consens politic poate fi holăritoare, lată de pînă cazul arătat, ea în care s-a propus introducerea procedurii de demitere a directorului S.R.I. Propunerea a venit din partea F.S.N., dar a fost apoi susținută de un membru al opoziției. Amendamentul era strict necesar deoarece în absența unei procedurii explicite directorul S.R.I. putea părea inamovibil asemenea unui magistrat. Dar probabil în F.S.N. adversarii S.R.I. sînt în minoritate, ei reprezentînd pe cei care mai erau, sursă speriată fără echivoc pe liderii lor amenințați cu dezvăluiri compromițtoare. Neîmplicată, probabil, în alacari lîșgale de care dl. Roman este acuzat ei pot avea încă curajul opțiunii personale. La Senat s-a votat deja formarea unei comisii de anchetă a ilegalităților din cursul guvernării Roman. Gruparea anti-Roman și opoziția au gîsit de data aceasta o platformă comună. Dar oam temaiuri să bănuim că această comisie va funcționa mai degrabă ca instrument de șantaj.

HORATIU PEPINE

zare a S.R.I.-ului. La cîteva luni proiectul legii S.R.I. intra în dezbaterile Senatului, în septembrie, înaintea unei minorități — și într-adevăr triumful de rezistență P.N.L. din Senat, Ruvo-Tococli-Ivan, supunea proiectul unei critici foarte serioase. Să amintim numai articolul 35 care dădea S.R.I.-ului dreptul de a face încorparări, în condițiile în care evidenta efectivelor este inaccesibilă altor instituții. Se crea, în felul acesta, pericolul apariției unei armate parțiale cu efective incontrolabile. Articolul 35 (devenit 36 în varianta adaptată de Senat și propusă acum dezbaterii Camerei Deputaților) a fost modificat doar în sensul că se precizează scopul încorporărilor (pentru pază proprie și activități auxiliare). O altă problemă era aceea care implica natura continuității dintre Securitate și S.R.I. Prin legea de organizare și funcționare a S.R.I. se preconiza ca fondurile de arhivă ale fostului Departament al Securității Statului să nu poată fi publicate decît dintr-un an de la adoptarea legii. Senatul a aprobat 60 de ani, iar Comisia Juridică a Camerei a propus 40. Senatul Radu Câmpeanu în opoziție neexplicită cu ceilalți liberali din Senat a sprijinit această idee invocînd doarele de cercetare penală, pline de mărturii luate prin șantaj sau tortură și care ar putea otrăvi atmosfera socială. Lăsînd însă la o parte caracterul prezumtiv al argumentației, dl. Radu Câmpeanu, cu voie sau fără voie, sprijinea pe cei interesați în păstrarea unor secrete care nu au nici o valoare pentru siguranța națională, ci conțeau doar ca instrument în jocul puterii. Pentru că nu e vorba numai de aceste dosare ale mărturilor false și delatunilor ci de istoria Serviciului Român, de relațiile sale cu K.G.B., în definitiv de o întreagă istorie criminală postbelică. Dacă legea va fi aprobată în această formă, fie că va fi vorba de 60 sau de 40 de ani, toate acestea vor rămîne necunoscute generațiilor noastre

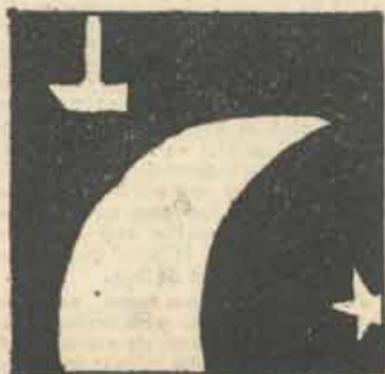

MIHAI KORNE

OPȚIUNEA OPOZIȚIEI

Conflictul între președintele Iliescu și șeful FSN-ului, Roman, nu poate rămâne fără repercusiuni asupra celor care i-au ales la 20 mai 1990. Chiar dacă anul din ei renunță să se prezinte la viitoarea alegere prezidențială, actuala polemică nu poate să nu provoace o pierdere simțitoare de voturi. În 1990, Iliescu fusese proclamat ales cu 85% din voturi, dar cel puțin 20% din voturile ce i-au fost atribuite s-ar fi datorat fraudei electorale. Dacă lucrul este exact, înseamnă că actualul președinte a obținut între 65 și 66% din voturi.

După doi ani de criză și decepții, este exclus ca, fără fraudă, el sau alt candidat FSN să poată obține același scor. Chiar dacă în cele din urmă cele două

fracțiuni s-ar hotărî să-l sprijine, mulți dintre alegătorii de anul trecut se vor abține, iar alții vor vota pentru un candidat al opoziției dacă acesta este valabil. În ipoteza că ar pierde numai o treime din voturile pe care Iliescu le așezase efectiv la precedentele alegeri, scorul s-ar reduce între 44 și 47% și candidatul FSN poate fi învins. Procentajul obținut poate fi și mai scăzut dacă fiecare fracțiune FSN prezintă câte un candidat.

În schimb, ca să poată învinge candidatul opoziției, nu ajunge ca cel sau cei doi ai FSN-ului să fie minoritari. Trebuie ca opoziția să aibă un candidat majoritar din primul tur. Dacă opoziția repetă greșeala precedentă, prezentând sau reprezentându-i pe foștii doi candidați, nu va putea câștiga. Voturile opoziției se vor scinda la primul tur iar la cel de al doilea o parte din electorat se va abține, iar altă parte riscă să voteze pentru candidatul FSN.

Experiența ultimilor 35 de ani în Franța arată că în alegeri asemănătoare nici unul dintre candidați nu a intrunit la al doilea tur totalitatea voturilor obținute de fiecare candidat la primul tur. Alegătorii sunt cu mult mai consecvenți decât candidații și trec mai greu de la unul la altul decât o fac reprezentanții lor în adunări locale sau la Parlament.

Ar fi deci o mare greșală ca fiecare din principalele partide ale opoziției: PNL, PNTCD și PAC să prezinte un candidat la primul tur cu gândul că cel care intrunește cele mai multe voturi să reprezinte opoziția la al doilea tur.

Opoziția nu poate câștiga decât dacă prezintă de la primul tur un singur candidat, un om nou de preferință, nu reprezentantul unuia dintre partide. Un om de partid, oricare i-ar fi meritele, nu va putea întruni totalitatea voturilor opoziției. Cât despre foștii candidați ai opoziției, reprezentarea lor riscă să asigure victoria candidatului FSN.

Opinia publică a dovedit că dorește un om nou în felul favorabil în care a fost primită numirea actualului prim-ministru. În ciuda legăturilor sale cu FSN-ul, acesta s-a prezentat ca un tehnician și s-a angajat să nu ia parte la alegeri. Ca să poată câștiga, opoziția trebuie să poată prezenta un om care să poată da aceeași încredere și să impună respect.

Dacă foștii candidați nu sunt încajuns de lucrul, cel puțin partidele din care fac parte să-și cunoască interesele. Chiar dacă alegerile prezidențiale nu au loc concomitent ci după alegerile legislative, candidatura unică sau multiplă la președinție va influența hotărârile și alegerile pentru Parlament, deci soarta partidelor.

Cum se vor pune de acord diferitele partide ale opoziției asupra unor liste comune pentru alegerile parlamentare, dacă au de gând să prezinte fiecare câte un candidat la președinție? Chiar dacă ar izbucni acest lucru, regimul prezidențial stabilit de Constituție dă președintelui puteri încajuns de mari ca opoziția să nu-și poată realiza programul, chiar dacă obține majoritatea în Parlament, deci dacă și reprezentantul ei este ales președinte.

Pe plan parlamentar, perspectivele opoziției sunt bune dacă este unită. În mai 1990 i se atribuiseră FSN-ului 66% și 67% din voturi, respectiv în Cameră și la Senat. Dacă fraudă era și în acest caz de 20%, cifrele reale pesemne că nu depășeau cca 53 și 54%. FSN-ul probabil că nu va regăsi aceleași procente la viitoarele alegeri. Pe de o parte, poartă răspunderea crizei, pe de altă, s-au creat partidele extremiste care, chiar dacă nu obțin procentele ridicate de voturi pe care le anunță, vor rupe o parte din electoratul său. Conflictul Iliescu-Roman nu poate nici el rămâne fără efect.

Ar fi deci de mirare ca FSN-ul, chiar dacă ar reuși să se regrupeze, să poată obține mult peste 35% din voturi. Cum nu credem că partidele extreme să poată depăși împreună 10%, opoziția poate câștiga dacă prezintă liste comune și un program curajos care să răspundă preocupărilor populației.

Reamintim aici din temele ce ni se par esențiale:

— Inflația poate fi stăvilită printr-o reformă monetară.

— Șomajul poate fi absorbit de lucrări publice de infrastructură — șosele, școli, spitale etc.

— Tranziția către o economie de piață va fi accelerată de asemenea lucrări, înlesnind crearea și dezvoltarea întreprinderilor mici și medii mai mult decât de privatizările nerealizate ale întreprinderilor de stat.

— Echilibrul bugetar poate fi realizat suprimând subvențiile acordate dinozaurilor industriali, desființând SRI-ul și reducând la o treime bugetul armatei.

— Siguranța cetățenilor și Statul de Drept pot fi realizate de o poliție onestă și de o justiție independentă precum și de o administrație modernă.

Mai mult decât programul, importă însă exemplul. Chiar cu un program bun, opoziția nu va învinge dacă nu este unită alt: în alegerile parlamentare cit și în cele prezidențiale. Victoria opoziției depinde de unitatea ei.

Fără unitate, opoziția va pierde alegerile. Principalele victime vor fi partidele tradiționale, care nu vor regăsi peste câțiva ani baza lor electorală de

astăzi. Ca și în restul Europei, opțiunile politice românești sunt limitate la două sau cel mult trei. Dacă actuala opoziție nu reușește să reprezinte astăzi opțiunea de libertate spirituală, politică și economică, nu va mai avea ocazia să o reprezinte pe viitor. Vor apărea alte forțe care să împlinească aceste aspirații.

AURELIAN CRĂIUȚU

MESIANISMUL RUS — ÎNTRE TRECUT ȘI VIITOR

Nu trebuie, cred, să fi un Aleksandr Zinoviev sau un Vladimir Bukovsky pentru a-ți da seama de însemnătatea și de lipsa de aderentă la realitate a majorității „sovietologilor” occidentali. Crescuti în medii ultra-academice și excesiv de rafinate ale institutelor și universităților apusene, la o înfinită depărtare de tainice și capcanele mediului pe care și-l propun ca obiect de studiu, ei n-au făcut altceva în ultimii ani decât să se acroșeze de câteva (stupide) jocuri comune, reacționând adesea prea târziu și inadecvat la fapte și evenimente pe care structura lor intelectuală nu le putea explica în profunzime. Nu e de mirare că cei mai buni „sovietologi” au rămas acei citiva străluciti intelectuali ruși, constrinși a lua calea exilului și reduși, din păcate, la o audiență excesiv de limitată (cum ar fi cazul lui Zinoviev, care trăiește, în fapt, izolat la München și nu a fost luat niciodată cu adevărat în serioasă considerație opiniei publice occidentale, el fiind considerat mai degrabă ca un interesant caz patologic). Dușă eum nu e de mirare nici faptul că puținii gânditori occidentali care s-au strădui să caute cu adevărat dincolo de masele propagandei oficiale și de anarhicele perestroikă (ca Alain Besançon, de pildă, sau François Thom) au fost constant marginalizați de comunitatea „sovietologilor” de profesie, care a exercitat și continuă să exercite un monopol aproape absolut asupra mass-mediei.

Calitatea comentariilor acestora m-a surprins în multe rânduri, dovadă fiind încă o dată de depărtare există între cei doi poli ai Europei. Un exemplu edificator au fost pentru mine analizele (majoritatea paralele cu realitatea) prilejuite de puicel (sau ce-o fi fost) din august de la Moscova, ocazie pentru „sovietologii” apuseni de a-1 ridică în slăvi pe Eltin, același Eltin care, cu doar câteva luni mai înainte, fusese pur și simplu luat în deridere de ziaristii și politicienii socialisti francezi, eu ocazia unei scurte vizite (mediale) la Paris.

Mutatis mutandis, teamă mi e că noile și — de ce să nu recunoaștem? — fascinantele și misterioasele evenimente actuale din defuncta Uniune Sovietică vor depăși încă o dată astuția și inteligența comentatorilor occidentali. Eu nu cred că rațiunea singură poate da seama de ceea ce se întâmplă în prezent pe pământul Rusiei. Eu nu cred că realitatea de acolo se poate reduce doar la aspectele pur economice, sociale sau politice, ca și când instaurarea multi visatei economii de piață, ar fi singurul tel al eforturilor politice- nilor ruși. Carl Schmitt avea dreptate când spunea, în a sa „Teologie politică”, că toate conceptele pregnante ale teoriei

politice moderne nu sînt altceva decît niște concepte teologice secularizate, că dincolo de luptele politice se află întotdeauna un subiect religios, aceasta chiar și atunci cînd protagoniștii însiși nu sînt conștienți de acest lucru. Aplicînd acest prece adesea uitat adevăr la realitățile fostei Uniuni, ne putem da seama în ce măsură oneliile noastre „raționale” rămîn neputincioase în fața enigmei greu de delectat pe care continuă să o reprezinte poporul rus. Căci, în pofida aparentei sale slăbiciuni și epuizări după un lung efort de a impune lumii o soluție și o idee de minuire a întregii omeniri, ei rămîine pentru mine un popor prin excelență mesianic, care nu se va multumii niciodată a juca rolul unei sluzi a Europei bogate și care va încerca prin toate mijloacele să rămînă la înălțimea menirii sale tainice. De aceea, e dificil de crezut că Rusia va

renunța acum la vocația ei mesianică. Cît de greu e de acceptat o asemenea teză astăzi, într-un ceas cînd realitatea sau aparentele par să o infirme, categoric, este evident pentru aproape oricine crede în bunul simț comun. Cu toate acestea, mă încapăținez să-mi repet că adevărata lume nu este numai bi, sau tridimensională, căile Domnului tîind întotdeauna ne-nescușute, sfidînd calculele rațiunii omenesti. Si îmi vine să retez, pe urmele lui Dostoievski, că „natiunea rusă este un fenomen extraordinar în istoria speciei umane”, o apariție încărcată de un sens pe care s-a strădui a-1 realiza în istoria sa contradictorie și zbuciumată și pe care nu-l va putea „trăda” nici de acum înainte. Comunismul rus a fost și el o etapă pe acest drum mesianic. A realiza „unirea” definitivă a umanității și a „renera” — acesta pare a fi fost scopul, mîrturisit sau nu, al tuturor revoluționarilor ruși ai secolelor 19 și 20. Era vorba însă, la origine, nu atît despre o uniune politică, cît despre una „spirituală”, în duhul ortodoxiei, o uniune dincolo de frontierele arbitrar trasate de mina și de mîntea fal-

libile ale omului. Toată forța și măreția Rusiei, după același mare profet care a fost Dostoievski, au stat și vor sta în această misiune în slujba căreia poporul rus s-a pus de la bun început, atît cu spada cît și cu spiritul, în această rezerenare a omenirii obștice (și „pervertite”) la capătul a sute de ani de civilizație. Pan-slavismul la care visa într-un timp scriitorul rus este o constantă a aspirațiilor poporului său, o aspirație care poate deveni oricînd actuală în zilele noastre (și se pare că devine acum realitate?).

„Cine știe, poate că Rusia este destinată să aștepte ca voi să fi sfîrșit mai înții lucrarea voastră?”. Ie spunea Dostoievski occidentalilor, într-un (imaginar) dialog. Astăzi, cînd mulți gânditori vorbesc despre „sfîrșitul istoriei”, despre lipsa de idee politică sau despre imposibilitatea apariției unor noi ideologii (mai exact, despre un deficit ideologic) care să pună în mișcare omenirea așa cum s-a întimplat în trecut, o asemenea afirmație este înainte de toate un paradox (o „sminteață”) greu de acceptat. Nu sînt un admirator necondiționat al poporului rus și nici n-as putea fi, avînd în vedere ce au însemnat dominația și ocupația sovietică pentru noi în ultimii patruzeci de ani. Cu toate acestea, continui să cred că el rămîne pentru întreaga Europă o enigmă, încă nedezlăsată, care va avea un cuvînt de spus pentru viitorul Europei, iar noua „Confederație” nu face decît să-mi întărească această convingere.

GABRIEL LICEANU

CELE DOUĂ PORTRETE

În acești doi ani care au trecut am avut diferite ocazii să vorbesc în public, la radio sau la televiziune și de fiecare dată am simțit nevoia să povestesc folosul mit al peșterii din cartea a VII-a a Republicii lui Platon. Aici este imaginată o situație pe care comunismul a confirmat-o cu o prospetăime într-un tot pe măsura geniului lui Platon. În această alegorie este vorba despre „omul nou” confruntat cu spectrul eliberării sale: este el dispus să renunțe la exercițiul întinericului pentru a ieși la lumina uitată sau neștiută?

Să ne imaginăm o peșteră, spune Platon, ai cărei locuitori sînt ținuți pe scaune; ei au minile, picioarele și grumazurile legate, în așa fel încît privirea lor este mereu aștinută pe peretele din fund al peșterii. În spatele lor, nevăzut și neștiut de ei, arde un foc și felurite obiecte, mișcate fără încetare în spatele focului, își aruncă umbra pe peretele pe care cade privirea prizonierilor. Singurul „lucru” pe care aceștia îl văd și în a cărui „realitate” cred este, deci, umbra. Să presupunem că la un moment dat oamenii aceștia sînt dezlegați și atunci ei pot să constate că realitatea umbrei era înșelătoare, adevărata realitate fiind a obiectelor vizibile în lumina focului. Să presupunem de asemenea că la un moment dat unul dintre locuitorii peșterii găsește ieșirea din peșteră și descoperă cealaltă lume, a soarelui și a obiectelor vizibile în lumina soarelui. În prima clipă el nu vede nimic, apoi treptat descoperă că realitatea adevărată nu era nici aceea a umbrelor de pe peretele peșterii, nici a obiectelor palide plimbate la lumina focului, ci aceea a contururilor ferme văzute în lumina supremă a soarelui. El se întoarce în peșteră pentru a le spune celorlalți că lumea în care au trăit nu este lumea adevărată, că viața lor, obiceiurile lor, felul lor de a privi și de a înțelege nu au fost nici o clipă adevărate. Că adevărul nu se află în peșteră, ci afară, la lumină. Finalul alegoriei: purtătorul acestui mesaj afirmă prin a fi ucis de către cei cărora le contrariase obiceiurile, mentalitatea, viața.

Lucrul teribil care se petrece cu noi după cîteva decenii de comunism este că ne-am interiorizat psihologia și gîndirea închisorii și a peșterii. Ne privim lanțurile cu tandrețe, iubim pereții peșterii, lumina incertă și umbrele pe care ea le proiectează. Refuzăm să ieșim afară, la lumina tare a soarelui. Avem un rege care a fost izgonit de extraterestrii comuniști, devenind un simbol al libertății noastre pierdute. Refuzăm să-l regăsim, ca pe un simbol al libertății noastre regăsite, și alegem cu ochii închiși pe unul dintre extraterestrii care ne-a furat libertatea și a izgonit dintre noi simbolul libertății

noastre. Deci alegem cu ochii închiși ne-libertatea, votăm pentru rămînerea în peșteră.

Avem, puse alături, două portrete, al-doma scenei în care Hamlet, exasperat de orbirea mamei sale, îi pune acesteia în față portretele celor doi frați: unul este tatăl lui Hamlet, regele înălțurat de pe tron de unchiul lui Hamlet, care-și otrăvise fratele în ascuns:

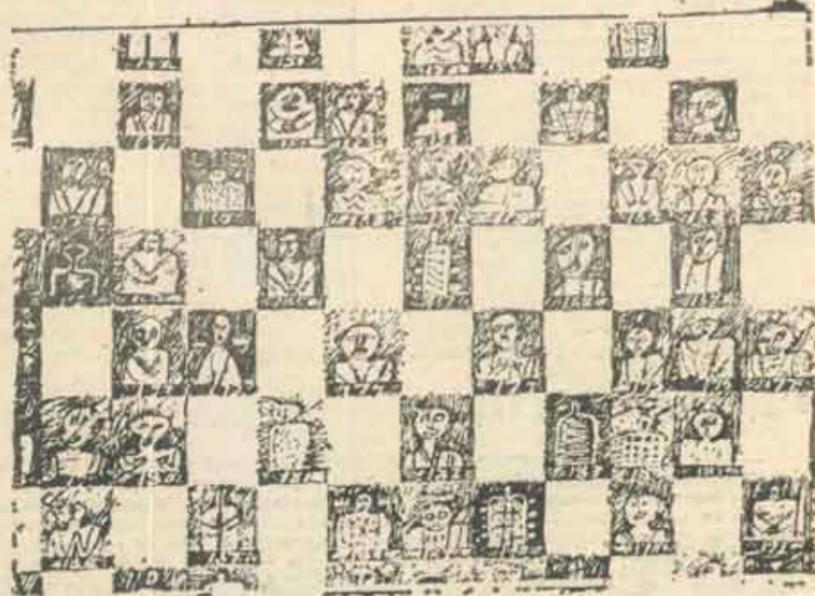
„Privește-acest portret și-acestălalt, Cit farmec, vezi-l, e pe chipu-acesta: O-ntruchipare și o plămăuire, De parcă zeii toți și-au pus pecetea S-orate lumii ce-nsemnează-un om, Acesta fost-a soțul tău. Și-acum Privește-l și pe celalt; ca neghina-î Ce crește-n spicul-frate și-l usucă. N-ai ochi? Ai fost în stare să cobori Mărețul munte dătător de viață Și să te-nfunzi în mlaștină? N-ai ochi? Ce fel de cumințenie-î aceea Ce te-a-ndemnat să treci de la acesta La celălalt? Desigur, ai simțire; Altfel nu te-ai mișca. Dar simțul tău Lovit e de damba. Nici nebunia Nu poate rătăci-n așa măsură, Nici simțul nu-î robit pină-ntr-atît De nebunie, ci păstrează încă Putința de-a alege și-osebi! Ce demon fost-a cel ce te-a-nșelat Și te-ai jucat cu el de-a baba-oarba? Ochi fără simțuri, simțuri fără vîz, Auzul fără minți și vîz, mirosul Lipsit de toate: — un singur simț întreg, Beteag de-ar fi și totuși n-ar putea Da-n gropi așa”.

În piesa lui Shakespeare, faptul că actualul rege, unchiul lui Hamlet, nu are legitimitate, că el a acces la tron prin crimă rămîne un fapt ascult: numai el și Hamlet știu de crimă și știu că regele actual al Danemarcei este lipsit de legitimitate. Lucrul teribil care ni se întimplă nouă este că la noi crima s-a petrecut în vîzul lumii întregi, în plină zi, pe scena mare a istoriei. Regele a fost trimis în exil de extraterestrii care ne-au invadat. De atunci s-au scurs exact 45 de ani, 45 de ani în care am stat în peșteră legați de scaune și clipă de clipă ni s-au perindat prin fața ochilor aceleași imagini, în aceeași înlăntuire mincinoasă (aceasta era „istoria” noastră), aceleași chipuri de extraterestri prezentate în ipostaza de „salvatori”, am ascultat clipă de clipă aceeași melodie, care s-a înfipt în noi și pe care o fredonăm și acum fără să vrem clipă de clipă, așa cum reproducem aceleași vorbe pe care extraterestrii ni le-au picurat în urechi vreme de 45 de ani la radio, în ziare, la televiziune, în jurnale, la mitinguri. Și cînd, după 45 de ani, ni se pun în față cele două portrete — al regelui izgonit și al invadatorului izgonitor (care între timp se închină și sîrută icoane) — noi îl alegem cu ochii închiși pe acesta din urmă, pentru că peștera în care am fost cîndva azviriiți să-și capete legitimitatea pe care n-a avut-o niciodată. Iată de ce spunem că de-abia acum am aflat cu adevărat că a fost și ce este comunismul, de-abia acum cînd îl putem măsura în liniște e-

fectele: comunismul lasă în urma lui o societate perversă în care bolnavul își vazează boala, condamnatul, condamnatul, cel băgat cu forța în peșteră, pereții peșterii și umbrele mișcătoare de pe pereți; comunismul lasă în urma lui o societate în care, prin referendum, se dă legitimitate celui care l-a otrăvit pe rege și se sculpă, legitim, pe mormîntul regelui otrăvit.

Spaimea cea mare a actualilor conducători din România este generată de lipsa lor de legitimitate. Într-o mascaradă care a precedat alegerile din 20 mai 1990 și referendumul la care a fost propusă absurdă votarea în bloc a unei Constituții, necitite și neînțelese se întinde un timp al ilegalității de fond. Strictă legitimitate în sens istoric și juridic nu are decît acela care a fost izgonit de pe tron fără consultarea poporului, prin abdicare forțată, sub presiunea unor oameni care pusese rădăcina pe țară prin falsificarea alegerilor și avînd în spate trupele sovietice. Poporul rămîn de astăzi nu mai are, desigur, decît puțin în comun cu poporul care, în urmă cu 45 de ani, a asistat la această dramă națională. Cei mai mulți dintre noi, cei de astăzi, erau copii pe atunci sau nici nu se născuseră. Tocmai noi am constituit cele două generații ale prizonierilor din peștera lui Platon. Și în vreme ce în celelalte țări din Est invadate de extraterestrii ultima generație începea să se miște și căuta ieșirea spre lumină, în peștera noastră, sub Ceaușescu, floarea focului scădea, privirea noastră devenea tot mai fixă, umbrele care ni se perindau prin față erau tot mai șterse. A vrea să obții legitimitate în asemenea condiții, a utiliza reflexele și febra unui popor imbolnăvit, a-l administra nu leacuri, ci droguri menite să-l ridice febra, a-l dezinforma în continuare și a-l așita prin foimoasa televiziune liberă împotriva celor care-i dăreau și-l puteau oferi vindecarea este neîndoielnic o nouă mirșăvie istorică. Un electorat dezinformat nu poate conferi legitimitate. Un om nu alege cu adevărat decît cînd alege în cunoștință de cauză. Rezultatul alegerilor este neavenit cîtă vreme compania care l-a precedat este incorectă. Un referendum este nu cîtă vreme pregătirea lui, bazată pe o corectă informație istorică, este inexistentă.

Ce va urma? Nimic, pesemene. O istorie nu se hrănește la tot pasul din miracole. Se va întimpla pesemene ce este firesc să se întimplă. Pentru că mai aproape de noi decît spectrul celui otrăvit este mina deprinsă să toarne otrăvă în ureche.

SOTI

CAZUL SOTI

SOTI

● Complot al tăcerii

SOTI a fost și este (încă) un mit. Desprins din Piața Universității, din sacrificiul unor oameni și mai ales dintr-o necesitate conjuncturală: aceea de a contrabalansa dezinformările televiziunii prin existența unei „tribune” a adevărului. Mulți dintre cei care au crezut că SOTI va fi „cheia succesului” în spargerea blocajului de minciuni oficial-televizate au glisat în ultimele două luni de la bucuria începutului până la cea mai cruntă dezamăgire. Printre aceștia mă număr și eu. De aceea nu cred că instituind un complot al tăcerii în jurul SOTI aducem vreun serviciu cuiva. Cu atât mai puțin prietenilor. Oricum, perioada în care din „rațiuni politice” și de autoapărare (justificate dacă ne gândim la procedeele folosite de putere) existam să discutăm public despre propriile greșeli și incompetențe a trecut.

Cazul SOTI (teacum tot regretul a devenit un caz), ocupă un loc aparte în peisajul politic actual — început de campanie electorală, consolidarea unor formațiuni politice, încercarea de elaborare a unor noi strategii electorale — deoarece el chiar poate deveni acel mijloc de informare obiectivă și de atingere a punctelor nevralgice, atît de necesar acum. Dar mai ales nu trebuie uitat cît de mult s-a străduit puterea să-l oprească apariția și cum, la ora actuală, aceeași putere jubilează. Are și de ce! Prin manevre subtile, venite paradoxal din ambele tabere, a reușit să închidă parțial gura opoziției și a străinătății, oferind (greșeala a fost că s-a acceptat!) acest minuscul spațiu la o oră mult prea tirzie pe canalul II. Privită din afară (deciziile din străinătate) existența uniciei televiziunii independente, după programele de știri în limbile spaniolă, franceză și engleză, pare cel puțin ciudată, dar realitatea nu poate fi negată: opoziția a primit de la putere o parte a unui canal de televiziune (așa se vede de acolo). Deci, uite, puterea s-a dovedit democrată iar opoziția poate arăta în sfîrșit ce poate.

Și aici este nenorocirea, că a arătat că nu prea poate, și n-a fost pregătită și că nu știe ce vrea. Submediocră a unor programe, care cu toată munca asidua a multor oameni, s-au transformat în anti-programe. Așteptam ceva mai mult decît s-o vedem pe Carmen Dumitrescu (iar !!) umblind cu microfonul pe străzi și punind întrebări înodore, pe Horea Murzu filmat din ocazia pe Loredana Defta completându-i nedăbace pe Andrei Pleșu, ca să nu mai discutăm de acele tăieturi făcute cu o foarfecă stingace... La fel cum nu putem nega că după înălturarea d-lui Budeanu dezastrul a devenit insondabil.

Fortat de împrejurări, SOTI a aluna la ora adevărului și pentru că preferăm să fim noi cei care să spunem acest adevăr (din solidaritate și deontologie profesională) să analizăm cursul evenimentelor care au culminat cu ședința din 9 ianuarie în urma căreia s-au lămurit o serie de probleme și care sperăm că va direcționa SOTI pe un alt drum. Așa la unei televiziuni făcute cu profesionalism, care să re-unească spiritele luminate (dar uneori atît de naive!) ale acestei țări.

● Transparența întîrziată

Anul trecut în urma evenimentelor din Piața Universității, s-a constituit Societatea SOTI, formată din 21 de persoane. Ulterior, acestui grup s-au alăturat o serie de personalități și organizații foarte cunoscute, care prin prezența lor au hotărît să dea „airul moral” viitorului post independent de televiziune. Este vorba de grupul celor 47 format din reprezentanți ai Societății SOTI, AZR, GDS, sindicatelor și personalități din lumea culturală, care s-a întrunit în vară la Predeal pentru a stabili coordonatele politice și morale, precum și semnificația noului canal de televiziune. Datorită prezenței acestor oameni, în mare parte cunoscuți publicului larg, care au pledat aici și în străinătate pentru necesitatea înființării SOTI, s-a reușit obținerea unui ajutor constînd din echipament (ce este în curs de derulare) din partea „Fondului internațional pentru ajutoarea

● Epilog: Față în față

— D-le VARTAN ARACHELIAN, care sînt motivele abținerii dvs. în numirea d-lui Budeanu în postul de director executiv?
— Cînd a fost propus dl. Budeanu, nu s-a luat o hotărîre în planul consiliului, ci numai cu cinci voturi. De asemenea, dl. Budeanu nu a fost niciodată în stare să prezinte un program asupra politicii pe care urmează să o aibă acest post, care este unul independent și nu particular. Așa cum s-a văzut din prima lună în care dînsul a funcționat ca director, se risca transformarea SOTI într-o televiziune personală. Acesta este motivul pentru care m-am abținut și pentru că am fost rugat să nu votez împotriva.

rea mass-mediei din țările independente din Estul Europei”. Fondurile strînse din donații în țară nedeapășind totuși 3 milioane lei.

În cadrul grupului celor 47, fără statut juridic (ajutoarele sosind pe numele societății SOTI, legal înregistrată la Tribunal și în a cărui statut se prevedea această posibilitate), s-a hotărît formarea unui consiliu de administrație din 9 persoane desemnate de către organizațiile sprijinitoare. Structura acestui consiliu este următoarea: 5 persoane din partea SOTI — Mircea Stoian (președinte în exercițiu), Dragoș Nicolae (vicepreședinte), Laurențiu Tripovici (vicepreședinte), Petre Dragomir și Gheorghe Mitrofan; din partea AZR — Varan Arachelian; Liga studenților — Mihail Iliescu; GDS — Horea Murzu și din partea grupului celor 47 — Zoitan Boros. Totodată s-a mai format un consiliu executiv al studioului SOTI, format din 5 persoane: Gh. Mitrofan — președinte, Mircea Stoian — secretar, Vartan Arachelian — secretar, Laurențiu Tripovici, Dragoș Nicolae și Petre Dragomir. Acestora din urmă li s-a încredințat conducerea efectivă a studioului precum și răspunderea juridică de tratative cu dl. Răzvan Theodorescu în vederea obținerii unui spațiu de emisie pe programul I la o oră de largă audiență.

● Stoianii și Mitrofanii

Așa cum suna dl. Octavian Paler în timpul Adunării generale din 9 ianuarie, convocată sub presiunea evenimentelor: „Mi se pare că acest conflict care este unul de orgoli și rădăcini mult mai adînci, mult mai grave și de altă natură. Prin vară am fost convocați eu și alții, aud că ni se spune acum garanți morali, ca să decidem ce trebuie să fie SOTI, cînd să se intre în emisie și cum și mai ales modul în care să se ducă tratativele cu Televiziunea. Eu și alții naivi am jucat atunci o comedie, am jucat-o în două acte... Am dat atunci un mandat foarte clar și amănunțit delegației care trebuia să poarte discuțiile, am hotărît și am votat în special ceea ce nu trebuia eu nici un chip să se accepte: programul II, la nici o oră, cu atît mai puțin după ora 23.00. Noi cei care jucam aceea comedie am decis că este interzis comisiilor să accepte alte condiții”.

Aceștea fiind în mare faptele ne putem întreba pe bună dreptate ce s-a împlinit, cum de s-a trecut peste hotărîrea grupului celor 47 și mai ales cine a făcut-o? Și de ce pînă acum nu s-a știut nimic, totul fiind învăluit în tăcere iar opinia publică pusă în fața faptului împlinit.

Delegația care a primit mandat pentru discuțiile cu Răzvan Theodorescu era compusă din domnii: Mircea Stoian, Petre Dragomir, Laurențiu Tripovici și Alexei Florescu (care a fost înlocuit ulterior cu dl. Turcanu, membru P.N.T.C.D. și cetățean american). De fapt discuțiile au fost înag purtate numai de domnul Stoian, în numele întregului consiliu și care a acceptat intrarea pe programul II, motivînd (și convingînd ulterior o parte a consiliului, în acestă domnii Dragomir și Tripovici) că vezi-Doamne, Răzvan Theodorescu este foarte supărat pe SOTI (cînd n-a fost?) din cauza unui comunicat apărut în „România liberă”, în care Televiziunea era acuzată de lipsă de transparență și că deci, supărat fiind, cerberul de la etajul II refuză să mai cedeze spațiu pe programul I. Așa cel puțin a susținut dl. Stoian, care a trimis trei zile mai tîrziu o scrisoare d-lui Theodorescu, prin care își cerea scuze și solicita intrarea în emisie pe programul II (deși discuțiile nu erau încheiate iar mandatul era clar). Pe de altă parte, este însă adevărat că fleși dl. Stoian, persoana mai mult decît suspect, a fost „mina criminală” care a aruncat SOTI pe programul II la ora 23.00, totuși și consiliul director poartă o parte din răspundere, deoarece a sîrșit acceptînd varianta, nedevenind nici măcar atunci suspicios în ceea ce îl privește pe Stoian, menținîndu-i în funcția de președinte.

Cine este în fapt acest Stoian, despre care nici acum nu se știe prea mult, apărut de nu se știe unde și cocoțat nu se știe cum pînă la postul de președinte? Nu provine din Piața Universității,

OCTAVIAN PALER: „Cu toții am căzut de acord că bătălia trebuia să fie una a profesionalității. Cu alte cuvinte putem pierde această bătălie, fiind caraghioși profesionali chiar la ore de audiență maximă. Dacă nu reușim să facem programe de înaltă, ci unele diletante sau puerile, atunci se distruge un mit (...). Mie mi se pare că avem de-a face cu inconștiență, dacă nu cu ceva mult mai grav care a torpilat televiziunea independentă. Nu știu dacă acest conflict nu este un efect intenzional al aceluiași rău care este în adînc”.

CRISTINA TACOI: „Am același regret ca de fiecare dată cînd văd că opoziția unită se dezbină. Nu știu cum de la noi nu se leagă nimic, ci totul se țale ca malonca. Eu cer mai multă transparență. Este ciudat să cerem acest lucru de la SOTI”.

SORIN DUMITRESCU: „Securitatea iar ne-a prins, dar cum a fost posibil ca să le iasă? Deci există un mediu propice care favorizează aceste acțiuni. Nu cumva de doi ani e tot așa? (...) Între personalitățile marcante există o diferență de puncte de vedere: Unii practică, ca Grigore Vieru în Moldova, politica pașilor mărunti, alții, ca Iurie Roșca, spun: acum unirea. De asta profită Stoianii și Mitrofanii”.

CORNEL NISTORESCU: „Din păcate, intrucît sînt o pană extrem de mică la această pălărie de profesionalități care girează postul SOTI vă rog să mă considerați smuls din această pălărie, deoarece nu consider de demnitatea mea să fac parte dintr-o acțiune îndărătul căreia se întimplă această chestiune română, nească care se numește mizerie morală”.

PETICEANU AGLAIA: „Stau în bulevardul Metalurgiei și reprezint 7 blocuri de oameni care iubim SOTI. Pe 31 decembrie am iesit afară cu luminări și iclonțe și am strigat „Jos Iliescu!” și „Trăiască SOTI!”. Eu ce le spun oamenilor?”

nici din vreun grup care a militat pentru înființarea SOTI, „personalitate marcantă” nu este, atunci ce este? Simbol, fostul reprezentant în Politbucul timp de opt ani pe vremea „odiosului” al firmei Philips, om cu nenumărate ieșiri „în interes de serviciu” peste hotare, care așa cum a precizat dl. Tripovici s-a „făcut folositor și a pus umărul la treabă”. A pus nu numai umărul dar și vreo 500.000 lei în contul SOTI. Să ne între-băm de unde provin acești bani, ar putea părea o metaforă comunistă și oricum este prea tirziu, toate acestea trebuind să fi constituit de mult un semnal de alarmă. Celălalt personal, Mitrofan, care a participat alături de Stoian la pucul din 30 decembrie, este intrucitva mai cunoscut, provenind din corpurile tehnice ale televiziunii președinte al sindicatuului independent și autorul unor luări de poziție împotriva aceluiași instituții. Dînsului i se mai acordă încă un mare credit de către unii, uitîndu-se probabil că împreună cu Stoian a fost cît pe ce să distruge și să discrediteze defunctiv SOTI.

● Un puci mai reușit decît la Moscova

Nu se poate spune că Stoian și Mitrofan au dorit „cîolanul”, pentru că îl aveau deja, unul fiind președinte, iar celălalt membru în consiliul director. În acest context, devine clar că ceea ce au urmărit a fost fie oprirea transmisiunilor, fie subordonarea totală a postului. Spre această idee conduc declarațiile unor tineri angajați (sau voluntari) ai studioului care au relevat faptul că dl. Stoian refuză să dea camere de luat vederi, încerca cenzurarea unor materiale care urmau să intre pe post și mai nou interzicerea accesului în studiu, formîndu-se o echipă paralelă (fapt semnalat atît de dl. Budeanu cît și de dl. Tripovici). Acțiunile ating punctul culminant în ziua de 30 decembrie, cînd cei doi semnează o decizie în numele consiliului director al Societății SOTI, prin care este suspendat din funcție directorul executiv al studioului SOTI, dl. Budeanu. În ultimul paragraf al acestei decizii era destinsat înșuși consiliul director al studioului (a nu se confunda cu Societatea SOTI). Fapt cu urmări deosebit de grave, deoarece Societatea SOTI al cărei președinte este dl. Stoian are drept de opinie și nu studioul! Cu hirtia în mînă cei doi alergă la Ambasada Americană, unde în ziua următoare sosesc un consilier (să nu uităm că fundația care a acordat ajutor SOTI are sediul în America), care trebuia pus în fața faptului împlinit: schimbarea directorului.

De abia în ziua de 2 ianuarie, consiliul

reușește stringerea a cinci semnături (Petre Dragomir, Horea Murzu, Dragoș Nicolae, Vartan Arachelian și Laurențiu Tripovici) prin care se anula decizia hirtie. În ziua de 4 ianuarie, consiliul se întrunește din nou și decide formarea unui consiliu redacțional (se pare că la SOTI au existat mai multe consilii decît minute de emisie), cuprinzîndu-l pe: Vartan Arachelian, Zoitan Boros, Horea Murzu, Ștefania Bratu și Marițona Rotaru, consiliu care îi suspendă din funcție pe Stoian și Mitrofan dar și pe... Budeanu (care a fost la emisie de voturi cu Zoitan Boros, dar a refuzat... funcția).

Cu primii doi se pare însă că treaba este ceva mai complicată, deoarece conform statutului, nu pot fi demisi decît de cei 21 (actualmente 33) care au fondat Societatea SOTI. În plus la ora aceasta, ei ocupînd fizic studioul. Pe 9 ianuarie, la Adunarea generală, a fost re-nominat ca director dl. Budeanu (pe o perioadă de interimat pînă la organizarea unui concurs) și re-resuspendat cuplul Stoian-Mitrofan.

● Prezență, absență și abțineri

La Adunarea generală desfășurată într-o „atmosferă” furtunoasă, bazată pe dialog „lărgit” în care s-au schimbat întrebări, opinii și acuzații, au fost doi mari absenți: Stoian și Mitrofan. Într-un fel mai bine, căci cine știe ce ar fi ieșit, iar dl. Vartan Arachelian avea mina în ghips. Lupta de interese a fost ascuțită și toată lumea a rămas uimită de lungimea brațului Securității reprezentat de mare de Stoian și de dimensiunile naivității unora, naivitate care uneori poate fi mai periculoasă decît reaua credință. Așa cum era de așteptat, cei doi nu vor să cedeze puterea și nici cheile studioului. Vineri 10 ianuarie, într-o altă sedință furtivă, la care au catadosecit să participe probabil numai pentru a o declara ilegală, deoarece, vezi-Doamne, Horea Murzu și D.tru țuga nu aveau delesții din partea organizațiilor pe care le reprezentau. Stoian a devenit agresiv, sîrșind la bătăie și încercînd să cheme Politia (de fapt, un motor-prietin cu care era evident că discutasem în prealabil). Mai mult a incuțat usa, interzicînd accesul d-lui Budeanu în studiu, Noroc cu partenerul, Ovidiu Poclitaru, fost grevist al foametei...

Toate acestea sînt regretabile, dar ar trebui să dea de gîndit gîntilor morali ai căror rol ar trebui să depășească lamentările post-mortem. Deci atenție la Stoian și Mitrofan! Cel puțin pe viitor.

Pagină realizată de ANDREEA PORA

— D-le BUDEANU, cum explicați abțineria de la vot a d-lui Arachelian?
— Vartan Arachelian a colaborat cu echipa Stoian-Mitrofan și a condus echipa paralelă care a dat cvota pe post în ziua cînd eu eram încă director. Deci e foarte normal, este consecvent.
— Cum vă apreciați propriile programe?
— Slabe, dar fiind niste programe făcute de trei persoane și operînd o tematică, sper eu, interesantă pentru toată lumea, cred că au creat un sindrom SOTI pozitiv.
PARINTELE GALERIU: „Zgomotul face puțin bine, iar binele puțin zgomot”.

DISOLUȚIA IMPERII

● Independența republicilor este realizată sub controlul oamenilor din partid

● America avea nevoie de Uniunea Sovietică ● Conflictul etnic și economic ●

Trecerea de la capitalismul subdezvoltat la socialismul subdezvoltat ● Tripticul lui

Lenin: muncitorii, țărani și intelectuali ● Marii perdanți: muncitorii ● Pericolul fundamentalismului ●

Prohodirea căderii imperiului ● Se va ridica mănua la Kiev și Moscova ?

● Comunismul deghizat în naționalism ● A fost Gorbaciov o necesitate istorică ? ● Societatea rusă încă

nu și-a spus cuvântul ●

PAVEL CÂMPEANU:

Înainte de a mărturisii, ce fel de întrebări mă frământă pe mine, care nu sînt specialiști nici în istoria URSS, nici în politică internațională, aș vrea să spun că cele petrecute la răsărit de noi reprezintă efectul a două eșecuri însumate. Unul, eșecul unei reforme teniate în numele marxism-leninismului. Doi, eșecul unui puci orientat chiar împotriva acestei reforme. Una din întrebările care mă perturbă este cum putem explica de ce acest imperiu care a rezistat răsturnării țarismului, nu a rezistat răsturnării stalinismului. De ce acest stat, care a izbutit să reziste celei mai formidabile mașini de război care a fost Germania nazistă, care a reușit să reziste războiului rece, s-a prăbușit sub o altfel de presiune. Aștept cu speranță ca specialiștii în probleme de relații internaționale, care sînt cu noi acum, aici, să ne dea unele sugestii privind valabilitatea pe care o mai poate păstra acordul de la Helsinki privind inviolabilitatea frontierelor, după ce frontierele din Europa au suferit și continuă să sufere transformările pe care le suferă. Mai am o întrebare care presupun că este una evasi-obstească, și anume, cum putem evalua faptul că independența republicilor care au alcătuit în mod formal imperiul este realizată sub controlul oamenilor care provin din aparatul partidului, după ce în mod formal partidul a fost desființat. Cu alte cuvinte, în ce măsură dispariția formală a partidului reprezintă un element de autentică discontinuitate sau în ce măsură controlul politic asupra procesului istoric, exercitat de oameni din aparat, reprezintă în mod real și nu în mod formal, continuitatea aceluiași partid. Pentru că întrebările fundamentale care se pun sînt dacă statul într-adevăr a dispărut și dacă orinduirea socială pe care această dispariție ar trebui s-o angreneze dispere într-adevăr.

În celelalte țări din Europa de Est a avut loc o revoluție politică, care a răsturnat un tip de putere, în timp ce în fosta URSS, are loc o revoluție cu caracter predominant național. Cred că în toată Europa de Est revoluțiile din '89 au avut în același timp un caracter social și un caracter național. Social, pentru că a fost îndreptată împotriva organizației sociale în care am trăit, și național, pentru că a fost îndreptată împotriva ocupației militare străine, pentru recuperarea suveranității naționale. Faptul că în toate republicile care au semnat acordul de la Alma Ata, oamenii în control provin din vechiul aparat și că singura republică în care autoritatea aleasă era reprezentată de cineva provenind din disidență este și singura în care se desfășoară un război civil, este de natură cel puțin să ne dea de gîndit, dacă nu cumva chiar să ne alarmeze.

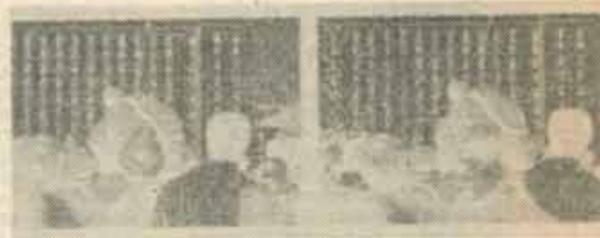
IHOR LEMNIJ:

Di. Câmpeanu a vorbit aici de istorici, de specialiști în relații internaționale și de alți specialiști... Cred că nu putem explica în două ore oricît de mulți am fi, fenomenul, pentru că, trebuie să recunoaștem cu toții, ne-a luat prin surprindere. Cine știa de Ucraina acum 10 ani, o provincie în care se vorbea un dialect al limbii ruse, sau, cine știa că există Bielorusia, o provincie oarecare, cine știa de găgăuzi? Eu cred că această revoluție este continuarea revoluției democratice rusești din 1917, pe care a confiscat-o lovitură de stat condusă de un grup de politicieni, lipsiți de orice fel de conștiință și care au creat un sistem diabolic de dominație, care a suprimat tot ce se acumulase cu elveza decenii înainte. De atunci au trecut șaptezeci și ceva ani. Am voga, dar destul de bine conturată impresie că Stalin a vrut să fie țar chiar formal. El a trebuit să facă o o sumedenie de concesii, chiar și concesii economice. În sfîrșit s-a demonstrat că socialismul nu merge, drept pentru care nu i s-a întimplat nimic, a fost împachetat și trimis la Berlin. Sistemul se baza pe o ideologie statică, pe o religie, pe credința că în operele complete ale lui Marx și Engels scrie tot. Însă între timp, au avut loc niște evoluții pe care ei nu le-au înțeles, nu a înțeles întreaga Academie sovietică, din care jumătate, după ultimele mele știri, se află acum în Statele Unite și lucrează pentru ele. Au rămas în urmă și au neglijat profunzimile psihologice ale acestei societăți. Uitați-vă la Gorbaciov, care a fost un om inteligent și o mare personalitate politică, care a crezut că problema națională e rezolvată, că toată lumea e rusificată, că nu mai există alte nații, că totu vorbim rusește, bineînțeles, se mai dansau și se mai cîntau din cînd în cînd cîntece și dansuri folclorice. Domnul Gorbaciov numește în fruntea Kazahstanului un rus, drept pentru care s-a produs o revoltă cu zeci de morți, s-a spus că sînt doi, dar nimeni nu poate să creadă asta. Urmează imediat Armenia. Să vă aduceți aminte, demonstrațiile de la Erevan care au durat săptămîni de zile, ca la noi în Piața Universității, dar el nu a înțeles, el era omul unui imperiu, iar imperiul trebuia

să continue să existe. I-a jignit pe ucraineni cînd a făcut vizita în Ucraina, a zis că Harkovul e oraș rusesc, niște chestii din acestea, care i-au îndrjit și mai mult și care au declanșat celebra mișcare. Asta ar fi partea etnică, care are profunzimi și probabil că cei care cunosc istoria culturii ruse vor găsi și acolo rădăcinile acestei prăbușiri. Eu însă, văd o altă rădăcină importantă sau fundamentală chiar: jocul între cele două așezări superputeri. America avea nevoie de acest imperiu. Vestul întotdeauna a avut nevoie de imperiul rus, pentru că Vestul voia să domine și avea nevoie de ajutor. N-au câștigat sovieticii războiul, să avem pardon, războiul l-a câștigat industria americană. Pînă și cizmele soldaților sovietici erau de fabricație americană, armamentul în mare parte, plus contribuția mașinării de război. Însă progresul tehnic a fost uluitor și asta datorită libertății care există în America, care este totală din punct de vedere intelectual, nu știu dacă și din punct de vedere politic. A creat o bunăstare deosebită care a aflat toată lumea și a creat și o armată uluitoare. Pentru mine a fost un prilej de mare mirare faptul că Bush nu i-a lăsat pe Schwarzkopf să treacă nici un metru înainte decît avea ordin. Deci s-a jucat cu ăla, l-a jucat cum a vrut. Deci această forță plus, să nu uităm, posturile de radio Vocea Americii, Europa liberă, Cetățenii chiar și din Uniunea Sovietică, chiar și pe vremea lui Stalin ascultau Sloboda toată lumea visa la această viață mai bună. Viața era foarte grea. America avea nevoie de Rusia pentru că — asta se scrie în presa americană — noi nu putem să ținem ordine în toată lumea, mai trebuie să avem pe cineva ajutor. America l-a susținut pe Gorbaciov, și a fost contra acestei descompunerii. Bush s-a dus în Kiev foarte bine înarmat cu toată informația necesară și a spus: „nu vă despărțiți de Rusia”. A vorbit și în Parlamentul ucrainean. Deci America n-a sprijinit această mișcare care a rezultat din profunzimea imperiului, ce s-a dovedit a fi totuși artificial, deși are o vechime alt de mare, o vechime în care eu nu cred. Adică eu bănuiesc că istoria Rusiei, ca și istoria altor imperii este mitologică și ca atare, știți, cîteodată statele se autopăcădeau — mai falsifică niște recensămînt, mai falsifică niște statistici, nedîndu-se seama că cel mai păcălît este statul care organizează aceste lucruri. Eu care am citit presa sovietică mult timp și am citit-o pe cea interesantă, de pildă revista lui Adam Beghin de la Novorosi. Acolo, dacă citeai atenț, vedeai că această economie este în curs de prăbușire, la care se adăugau multe altele: disconfortul politic total al întregii populații. Vreau să rețin aceste două idei — conflictul etnic și tensiunea mare între nivelurile economice și tehnice.

SILVIU BRUCAN:

Eu cred că ceea ce se întimplă acum în fosta Uniunea Sovietică este o zguduire istorică de asemenea proporții încă e foarte greu în momentul de față să ne dăm seama de toate implicațiile și efectele pe care le va avea. Eu aș încerca să pun în discuție cîteva puncte de reper care ar putea să ne ajute să înțelegem mai bine ce se petrece acolo. Primul punct de reper aș vrea să fie per-

spectiva istorică, avem niște istorici aici, avem de-a face cu un fenomen fără precedent în istoria universală: cu o cădere înapoi de 70—80 de ani. Ceea ce constatăm noi în Răsărit în momentul de față este de fapt izbucnirea conflictelor teritoriale, religioase și etnice care au existat în cele două mari imperii din Răsărit — imperiul habsburgic și imperiul țarist — și care au fost conservate destul de eficient timp de 70 de ani, tocmai pentru că au fost menținute cu forță. Perioada asta comunistă, într-o perspectivă istorică, a însemnat nu numai o rămînere în urmă pe plan economic, tehnic și social, dar și una pe plan național. În timp ce în Europa Occidentală acest proces de formare a statelor naționale s-a dezvoltat normal, în Răsărit el a fost oprit și abia acum începe să se afirme. Paralel, în Europa de Răsărit popoarele și naționalitățile mai luptau încă pentru formarea statului național, structurile feudale s-au păstrat pînă în secolul XX și întreaga dezvoltare a rămas în urmă. Și tocmai aici a avut loc această revoluție. Și mie mi se pare că istoricii viitorului vor considera revoluția din octombrie 1917 mai curînd ca o reacție antisistemică a unei țări cu o economie predominant agrară și cu boza socială țărănească, împotriva predominanței Vestului industrial. Stalinismul nu a fost decît o strategie a subdezvoltării menită a învinge subdezvoltarea prin metode represive și teroare. Revoluția a fost o trecere de la un capitalism subdezvoltat la un socialism subdezvoltat și cum socialismul și subdezvoltarea nu se împacă, a eșuat și acum ne întoarcem înapoi de unde am pornit. Al doilea punct de reper pe care aș vrea să-l pun în discuție este caracterul social-economic al schimbărilor care se proiectează și care au loc în momentul de față în aceste state independente. Sigur, mi se spune că e vorba de revoluții anticomuniste dar asta — și Câmpeanu avea dreptate — asta e o chestie formală, pentru că în 70 de ani de dictatură comunistă tot ce a fost politic activ au fost membrii de partid. Ceea ce numesc francezii „la classe politique” în toate aceste republici e formată din comunisti. Și atunci care este esența acestor schimbări, eu cred că avem de-a face cu o revoluție burghezo-democratică. Care sînt cerințele și obiectivele acestei revoluții în formarea statelor naționale? Afirmarea libertăților politice, libertate de gîndire, de presă, construirea economiei de piață, formarea unei clase mijlocii, fără burghezie națională nu poți fi nici stat național și economie de piață, și în sfîrșit, reforma agrară. Toate acestea sînt revendicări, cerințe tipice, clasice ale revoluției burghezo-democratice. De fapt, Lenin spunea la un moment dat că trebuie înțeles să fie o revoluție burghezo-democratică în Rusia, dar cînd a pus mîna pe putere a sărit și peste revoluția burghezo-democratică. A sărit și

peste revoluția socialistă și a pus pe piață nu se poate țări, țărani și în sul triptic al lui I. asta sînt de pre foarte serioase. A avem revenirea, chilor conflicte gloase și etnice sistemul țarist, avem convulsii de economia de p reres mea, cea m veste schimbarea ceea ce numeam toare. Adică astia și revoluției — trial. Lă se va c mai repede și în place, nu sînt ob în sistemul comu tați cu spectrul îi irită, această nu sînt obșnuiți adevărații benefi sint noi! business fac milioane pes se bucură de toa nătășile care ap spune că sînt c știm și noi ce sînt așa li se spune punct de vedere efectiv niște po tie și de carieră cedent, ajungem secretarii, nomen dată se prăbușea americanii „th ciciu”. Nu e d forța socială cea cea mai nemulțu de reper referite vacuumul asta l creat după prăb nismului, care de naționalism, punct de vedere pendente reprezi Sînt acolo, în vreo 35 de milio și unele prognoz din el n-o să alt or să cadă în l cred că între cel cipale pe care și republici indep rînd Rusia și U rea la democraț nomia de piață noi, ca și în toat violentă contrad ni! vor apuca e noile libertăți și pică din cer, și ca de fapt să se economia de pia inițială este foa duce suferințe, tăși strigătoare menii nu sînt o pe acum că efe dieții s-a făcut lonia prin dărîm omul serios t de toată presa terapii de soc, această contrad Petre Roman a această contrad nastere o conclu tele autoritare, ce mai autorita zolvă Parlamen teri excepțional cluzia că nu se menele astea care le generează nomia de piață gim autoritar, cratică strică. Se în prezent depu din Est și cred agresiv și virul

LUI SOVIETIC

alistă direct la
bol. Economia de
face cu muncel-
petuali — falmo-
tin. Și din cauza
mut convulsioni
că pe de o parte
suprafață a ve-
teritoriale, reli-
care existau în
de altă parte
e sociale create
tă — și după pă-
efervescență pri-
râu a poziției a
oi clasa muncii
marii perdanti
muncitorii indus-
e să muncească
bine și asta nu le
uită cu așa ceva
st, sînt confrun-
amajului și asta
securitate cu care
n plus vād că
ri ai revoluției
an, ăstia care
noapte și care
beneficiile și bu-
de piață. Lă se
dominanță desl
at avea asta, dar
rau alinați din
politie și aveau
ilități de educa-
litică fără pre-
minisri, prim-
rură, și dintr-o
ajung, cum spun
derdog of so-
mirare că este
ni efervescență
ă. Un alt punct
la ideologie este
dogie care a fost
rea marxism-le-
te acum umplut
religie. Din acest
epublicile inde-
un teren minat.
ublicile asiatic
de mahomedani
pun că vreo 30%
le lucru, ei, ăstia
damentalism. Eu
ouă sarcini prin-
au asumat aceste
lente. În primul
ina, adică trece-
treceera la eco-
spărea, ca și la
Europa de Est, o
a. Adică oame-
mindouă minile
repturi care le
vor folosi pentru
pună trecerii în
care în fața ei
dureroasă, pro-
sătuții, inegalit-
cer cu care o-
nuiti. Vedem de
acestei contra-
dicit și în Po-
lui Mazowiecki,
reformei, laudat
cidentală, omul
fimat tocmai de
a. Eu cred că și
st dărimat de
a. Și atunci în
logică: tendin-
ălesă e din ce în
amenință că di-
Eltin a cerut pu-
e impune con-
controla feno-
memultumire pe
treceera la eco-
de printr-un re-
rea multă demo-
stătea europeană
de stabilitatea
factorul cel mai
va fi Ucraina.

care de pe acum se manifestă în această direcție și bineînțeles că se la la trîntă cu dușmanul ei secular, cu Rusia. Eltin e foarte surprins că ucrainenii nu vor fi supuși așa cum a crezut el la început, vor să fie putere nucleară, vor să aibă flotă maritimă în Marea Neagră și cite și mai cite. Problema numărul unu a vieții internaționale devine arma nucleară în mina acestor republici iar conducătorii Rusiei și Ucrainei, care vor fi confrunțați cu niște preu- tăți enorme, își vor da seama că singurul atu pe care îl au în mină pentru a obține ceva este arma nu- cleară. ăstia nu vor mai fi fraierii ca Gorbaciov, să cedeze în această direcție fără să obțină de la ameri- canii nimic. ăstia vor cere și va tre- bui să li se dea.

MARIANA CELAC:

Sîntem în fața unui contrapocess istoric, a unei contraevoluii, în care trecerea timpului face ca sim- burele de conflict care trebuia rezolvate să fie întoarcerea la un moment anterior. Sîntem ca și altădată în fața unui dublu răspuns la întrebările legate de evoluțiile post- totalitare, un răspuns care spune că tot ce se întîmplă este rezultatul acestei treceri bruște către o socie- tate democratică.

CORNELIU ANTIM:

Noi vorbim despre căderea imo- riului dar să nu uităm că e și ar- mata sovietică, 4 milioane de oa- ment, care a acționat sau nu cu o disciplină cu totul deosebită, rămî- nîc un factor de liant al acestui imperiu care totuși există în ciuda tuturor tendințelor centrifuge. Im- periiile astea mari nu s-au pră- busit peste noapte în trecut, însă e adevărat că acum istoria se ac- celerază. Dar trebuie să ne gîndim înainte de a arunca vorbe în legă- tură cu probodirea căderii impe- riului de răsărit. A doua problemă este a revoluției care este făcută de sus în jos. Nu s-a ridicat nimeni la luptă ca să răsloarne ceva și să pună în loc altceva. Protagonisții acestei revoluții sînt Gorbaciov și Eltin, nu masele mari, nu sînt Pu- gaciov, care au venit în fruntea maselor și nu răsturnat ceva. În legătură cu termenul de revoluție, trebuie să vedem ce s-a întîmplat pînă acum în Uniunea Sovietică, eu sînt înclinat să cred că au făcut-o niște elemente luminate, inteligen- ția sau nomenclatura sau, hai să zic, inclusiv novatori din K.G.B. Pro- cesul s-a declanșat și acum, pe de o parte ne bucurăm cu toții de ce se întîmplă, pe de altă parte sîntem înfiorați unde s-ar putea ajunge. Adică dacă această reacție în lant va mai putea fi con- trolată și dacă acest eutemur va putea fi evitat. Sînt greu de făcut

premoniții în legătură cu viitorul acestei entități geopolitice cu geo- metrie variabilă, dar cîteva scenar- iji ar trebui — cu toată prudența necesară — să ne imaginăm. Aici vād că nimeni nu s-a hazardat în această privință, în presa mondială, care e mult mai dezvoltată, au exis- tat asemenea scenarii; un proiect destul de bizar la prima vedere, dar care totuși pornește de la niște date reale, de la debalansarea echili- brului global prin dispariția uneia din supraputeri. Un fel de comu- nitate defensivă sovieto-americană, pe care la prima vedere am putea să o respingem ca pe ceva impo- triva naturii dar care, dacă ne gîndim mai bine, ar putea funcționa ca o stare de complementaritate. În momentul în care Salvador Dali declara acum vreo 20 de ani într-un Paris Match că după părerea lui, Statele Unite și cu China vor avea niște relații foarte bune în viitor pentru că unii sînt cei mai mari producători și alții sînt cei mai mari consumatori, l-am luat cu totul drept un om care spune ceva paradoxal în care nici el nu crede, și uite că lu- crurile încep să devină realitate și din punctul ăsta de vedere. Oricum, tentația aceasta a totalitarismului există, problema este dacă cineva va cuteza să treacă într-adevăr în instaurarea unui regim autoritar într-un context internațional care este absolut descurajant din punctul acesta de vedere. Rămîne de văzut dacă cineva la Moscova sau la Kiev ridică mîna și într-adevăr in- staurază un regim autoritar.

ȘERBAN

PAPACOSTEA:

La capătul oricăru război învin- gătorul își impune formula. Stalin însuși a spus în cursul celui de-al doilea război mondial că fiecare dintre învingători va impune în zona lui de dominație formula pro- priu de organizare. Această e și for- mula obsesivă a lui Gorbaciov, că la reforme nu există alternativă, poate înțelege minte că de la începutul ascensiunii lui la putere a re- petat această formulă pe care cred că puțin au înțeles-o în implicația ei profundă, reală. Rămîne să ve- dem dacă procesul este inevitabil. Oricum nu va fi fără convulsioni grave, pe care le-a evocat și dom- nul Brucan și manifestări funda- mentaliste, indiferent că sînt re- ligioase, că sînt naționaliste sau de alt tip. Fundamentalismul nu este decît refuzul modernității. Fi- rest, întrebarea este cum va fi or- ganizată pacea în etapa în care am intrat. Problema cea mai gravă este cea pe care ai evocat-o, a arma- mentului nuclear, de aici și exitările Statelor Unite de a precipita pro- cesul de destrămarea Uniunii, stîl timp cîi acest armament nu este

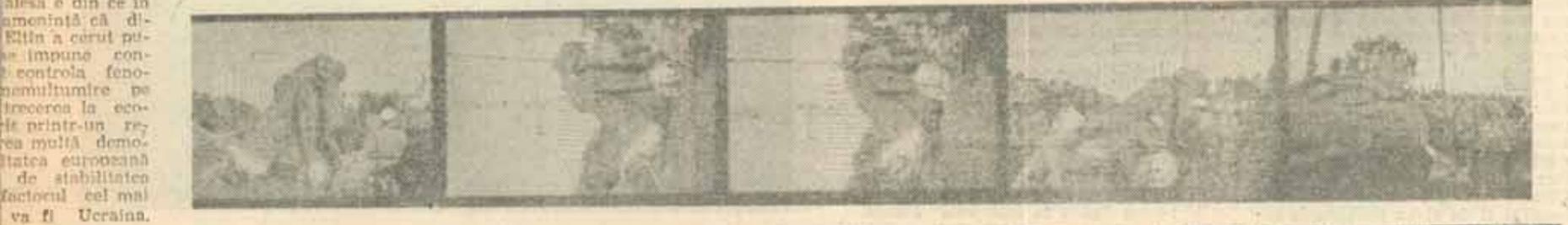

Fotografiile de EMANUEL PĂRVU

adus sub control. Știți bine că Se- natul american a votat un fond im- portant pentru a asigura procesul tehnologic pe care sovieticii nu sînt în stare să-l realizeze, de distru- gere a armamentului nuclear, desi- gur și cu sprijinul Comunității Eu- ropene. Dar aici cred că au și țā- rile mici din răsăritul Europei un cuvînt de spus și un rol de jucat, de a nu împiedica această evoluție, de a se integra și de a o sprijini. Și iar mă gîndesc la opțiunea neferi- cită care a fost tratatul semnat cu Gorbaciov. Toate țările acestea au interesul să promoveze o formulă de integrare europeană, pentru că există un interes și al Europei Occi- dentale în această privință. Toată istoria noastră este o istorie sîncu-

pată, din pricina agresiunilor, cu- ceririlor, dominațiilor străine. Sun- tem dintre cei mai interesați să promovăm o politică de integrare europeană și ar fi și pe linia celei mai bune tradiții a diplomației ro- mânești. Și asta a fost în perioada monarhiei, a dinastiei Hohenzollern, indiferent că suntem monarhisti sau antimonarhisti, aceea a fost pe- rioada independenței române și a maximului de integrare a României în spațiul european. Cred că spre această formulă, mă refer la for- mula de integrare europeană, tre- buie să evoluăm și să respingem fe- nomenele de fundamentalism care sînt așa de puternice în societatea

(Continuare în pag. 10-11)

PAVEL CĂMPEANU

UN GUVERN DE VREME REA

Poverile originalității

Vijelia istorică abătută asupra Europei de Est se arată cu totul neprielnică stabilității guvernamentale. Contrar poverilor insistente venite de peste mări și țări, necesara instabilitate a structurilor economice și sociale refuză să genereze sau să tolereze stabilitatea politică. Înlocuind în toamna lui '91 un guvern cu un alt guvern, România se află astfel în pas cu timpurile. Nici o originalitate, așadar, în faptul schimbării de guvern intervenite la București. Presa multă originalitate însă în felul cum această schimbare a putut avea loc.

Ca și în decembrie 1989, în septembrie 1991 guvernul în funcțiune era înlăturat printr-o acțiune violentă. În ambele circumstanțe, formarea noului cabinet era încredințată unei persoane fără alt trecut politic decât apartenența mai mult sau mai puțin formală la P.C.R. Înainte de a-și manifesta alte caracteristici, noul cabinet poartă semnele unei anumite încălcări genetice:

1. Într-o vreme când Europa de Est aspiră spre consolidarea mecanismelor democratice, el s-a născut dintr-un moment de blocare a acestor mecanisme;
 2. Într-o vreme când Europa de Est aspiră fce e drept, cu un succes aproximativ spre stabilitate politică, acest guvern menit să dispară la termen fix, reprezintă un factor de instabilitate programată;
 3. Într-o vreme când Europa de Est aspiră spre guverne cu o bază politică largită, cabinetul Stoiljan își largeste baza incluzându-l pe liberali și și-o îngustează conținut pe o majoritate electorală fesenistă aflată în plină disoluție.
- Așa cum ea s-a produs, înlocuirea cabinetului Roman de către cabinetul Stoiljan a suscitat diferite reacții. Cele ale factorilor politici și ale mijloacelor de comunicare în masă s-au făcut insistente auzite și văzute. Cele ale opiniei publice continuă să fie mai mult ghicite decât cunoscute. Pentru a înlătura întrucâtva această stare de necunoaștere, Centrul Independent de Sondaje (CIS) a efectuat un sondaj pe această temă la începutul lunii trecute. Printre aspectele abordate amintesc: condițiile în care a avut loc schimbarea, componența noului cabinet, atitudinea față de programul acestuia.

Ambiguitățile schimbării

Trecerea de la vechiul la noul guvern s-a desfășurat sub zenuul ambiguității. Căderea cabinetului Roman a fost determinată în ultimă instanță de mecanismul anti-democratic al violenței ilegale, exercitată de o infimă minoritate specializată în acest gen de excese. Dimpotrivă, constituirea cabinetului Stoiljan s-a realizat prin acțiunea mecanismului democratic al negocierilor dintre instituțiile implicate: președinție, partide politice, Parlament. Schimbarea a decurs astfel în două faze nu numai separate în timp, ci și opuse în substanță. Sub aspectul procesului general al democratizării, declanșarea crizei de guvern și rezolvarea ei se situează la poli opuși. Stimularea acestui proces în a doua fază nu anulează grava lui perturbare din cea anterioară. (Caracterul nociv al momentului inițial își pune pecetea asupra schimbării în ansamblu ei care reprezintă astfel mai puțin un avans decât un regres

al procesului de democratizare.) Semnificația schimbării nu pornește în primul rând de la actorii, ci de la mecanismele ei.

După cum era de așteptat, forțele politice implicate tind să absolutizeze doar una dintre cele două faze ale respectivului episod. Pentru d-l Roman și susținătorii săi, schimbarea are un caracter exclusiv anti-democratic. Cei care l-se opun eplovă caracterul democratic al rezolvării crizei, decurgând cu precădere din înlăturarea unui guvern ce devenise de mult un obstacol în calea democratizării. (Urmează opinia publică modelul vreunui dintre aceste două unilateralități, sau percepe ambiguitatea reală ca atare?)

Rezultatele sondajului despre care e vorba oferă, în această privință două informații relevante îndeosebi prin corelarea lor. Prima: peste 90% dintre cei intervievați dezaprobă acțiunile la care s-au datat minerii în Capitală; a doua: cei care au mai multă încredere în noul cabinet sînt de cinci ori mai numeroși decât cei care aveau mai multă încredere în cabinetul anterior.

Cu cit mai apăsătoare se fac problemele noastre zilnice, cu atât mai greu ne vine să cădem de acord asupra cauzelor și soluțiilor lor. Iată însă că împotriva acestui curent spre fărîmîtare pot apărea și probleme în jurul cărora să se cristaliceze o quasi-unanimitate. O astfel de cristalizare pare să fi produs resentimentul față de perpetuarea violenței ca mijloc de reglare a conflictelor sociale, precum și față de purtătorul specializat al acestui tip de violență. Este o stare de spirit cu atât mai încurajatoare, cu cit împrejurările nu îi sînt favorabile. Dacă există forțe inclinate să întretină recurența violențelor, această respingere quasi-unanimă ar trebui să le dea de gîndit.

Deplind folosirea violenței, marea majoritate a intervievaților nu deploră și efectul ei politic imediat: căderea guvernului Roman. Contrastul dintre evaluarea mijlocului folosit și aceea a rezultatului obținut este izbitor: proporția celor satisfăcuți de înlocuirea fostului guvern este apropiată de proporția celor neliniștiți de violențele care au dus la acest deznădămint. Potrivit acestei reprezentări, o schimbare politică dezirabilă a fost obținută prin mijloace îndezirabile. Opinia publică nu sesizează doar una sau alta dintre laturile ambiguității, ci ambiguitatea în întregul ei.

Componența noului cabinet

Noul cabinet este în același timp și nou și vechi. Pe de o parte el păstrează o serie de particularități ale celui vechi: miniștri, elemente de program etc. Pe de altă parte, el include noi actori și o redistribuire a fotoliilor ministeriale. Ineditul lui constă mai cu seamă în următoarele particularități:

1. partidul majoritar nu mai deține conducerea guvernului — postul de premier;
 2. cei puțin în mod formal, partidul majoritar nu mai deține majoritatea ministerelor;
 3. incluzându-l pe reprezentanții Partidului Național Liberal, noul cabinet are, spre deosebire de cel care l-a precedat, un autentic caracter de coaliție.
- Din interferența acestor particularități ale componenței noului guvern se nasc alte două ambiguități. Întîia: pentru a-și îndeplini mandatul, premierul are nevoie de sprijinul unei majorități pe care nu o reprezintă. A doua: Partidul Național Liberal se plasează concomitent în două coaliții opuse — alături de F.S.N. în guvern și împotriva

F.S.N. în Convenția Democrată. Aceste ambiguități ale componenței generează efecte politice în rîndul lor ambigue. Primele două dintre particularitățile menționate măresc vulnerabilitatea guvernului și a partidului majoritar în fața opoziției, pe cînd cea de a treia mărește vulnerabilitatea P.N.L. și a opoziției în fața puterii și a partidului majoritar. Pentru a detecta unele elemente ale imaginii pe care opinia publică și-o face despre aceste ambiguități, sondajul a cuprins întrebări specifice referitoare la partidul majoritar, la noul și vechiul premier și la prezența liberalilor în noul cabinet. Mai jos sînt relatate principalele date obținute.

1. Partidul majoritar

În intențiile de vot în viitoarele alegeri F.S.N. continuă. În momentul sondajului, să se situeze pe primul loc. Păstrarea acestei inițiativă se combină însă cu reducerea masivă a sprijinului electoral pe care această formație mai putea conta: proporția celor dispuși să-l acorde votul era de circa trei ori mai mică decât proporția sufragiilor obținute în mai 1990. O precizare: intențiile de vot în favoarea F.S.N. se situează în jurul acestui nivel de mai multe luni. De aici rezultă că:

- a. înainte de izbucnirea ultimelor conflicte interne în vîltoia influenței electorale a F.S.N. se oprise la nivelul amintit;
- b. pierderea unor poziții-cheie în guvern corespunde acestor pierderi de influență electorală care au transformat în fapt Frontul dintr-o formație majoritară într-o formație prioritară;
- c. Pe de altă parte, pierderea unor poziții guvernamentale cheie nu a modificat această influență electorală nîd în bine, nici în rău;
- d. rezultă că pentru a-și ameliora șansele în viitoarele alegeri, F.S.N. ar trebui să se orienteze spre soluția unei coaliții;
- e. posibilitatea unei astfel de coaliții, care să fie totodată reală sub raport politic și productivă sub raport electoral, pare a se contura mai ales în zona predilectă a P.U.N.R.-Vatra Românească;

f. nu ar fi exclus ca brusca precipitare a fracturii Roman într-o retorică excesiv anti-maghiară, intervenită după demisia, să reprezinte, din punctul de vedere al F.S.N., posibilul prelude al unei asemenea cooperări.

Aceste considerații și-ar putea însă pierde plauzibilitatea ca urmare a unor evenimente intervenite după efectuarea sondajului: polemica publică Iliescu-Roman, conflictul dintre fracțiunea parlamentară a F.S.N. și liderul său național, convulsiile interne aferente care par să împingă această formație spre dezintegrare.

2. Între doi prim-miniștri

Așa cum arătam mai sus, cei care au mai multă încredere în dl. Stoiljan decât în dl. Roman sînt considerabil mai numeroși decât cei care au mai multă încredere în dl. Roman decât în dl. Stoiljan. Cel puțin în raport cu funcția de prim-ministru, capitalul politic al fostului premier pare virtual epuizat. La aceasta a contribuit uzura celor aproape doi ani de guvernare, căreia l s-au adăugat retorică, performanțele și unele dintre comportamentele sale specifice.

(Urmare din pag. 8-9)

noastră. Nu uitați, comunismul se deghizează în naționalism în multe țări. În majoritatea țărilor din fosta Uniune Sovietică sînt la putere comuniștii, dar care, în general, adoptă o ideologie și se învelesc în naționalism, deși comunismul, teoretic, este la antipodul naționalismului. Încît cred că trebuie să facem toate eforturile pentru a respinge aceste tentații fundamentale, puternice în societatea noastră și să accelerăm procesul de integrare europeană.

ALEXANDR

VLADIMIROV:

Eu n-aș putea închipui d'scutii așa de deschise despre evenimentele din țara noastră în prezența reprezentantului Ambasadei Sovietice, care acum este doar Ambasada Rusă. Aceste procese arată că timpurile s-au schimbat radical, și asta deja este bine, cu greutate, cu plusurile și minusurile societății noastre. În general totul merge înainte. În ceea ce privește conducerea rusă, are intenții foarte bune și nobile, nu se știe dacă mandatul cu realizarea lor cum o să fie. La noi sînt acum timpuri foarte grele, cu terapie de șoc, cu liberalizarea preturilor, situația este complicată dar sper mult că vom leși victorioși din această situație. Cînd, această este o întrebare mare. Sigur că ați studiat și istoria noastră foarte bine. Chiar poate mai bine decât noi. Lucrăm zi de zi cu problemele cu-

rente și nu prea avem posibilitatea să facem aceste analize profunde ale situației și să facem prognoze veridice. Facem prognoze, dar mai practice. Și toate aceste puncte de vedere, mi se pare mie, cu ajutorul prietenului meu care e prezent aici — corespondentul Agenției ruse — poate vor fi cunoscute și de reprezentanțele rusești. Pentru că pe ei îi interesează foarte mult toate opiniile, toate punctele de vedere legate de perspectivele dezvoltării țării noastre, Rusia. Totuși mi se pare mie că această comunitate nu este prea viabilă. Vreau să spun că fostele republici, conducătorii fostelor republici sovietice folosesc această ocazie, adică intrarea și participarea la această comunitate, pentru a căpăta forță și pe urmă vor stînge această comunitate, vor dori state independente, suverane și să se dezvolte și să moară în viitor pe drumul propriu. După ce au fost semnate documente importante în care a fost prevăzut și un sistem monetar comun, transparență, acum vezi că și ei vor arme proprii, gardă națională. Cu România, mi se pare că acum sînt perspective mai bune pentru aceste relații pentru că sînt lăsate în trecut unele greutăți care nu au fost bune pentru relațiile noastre și există un interes comun pentru dezvoltarea relațiilor politice, economice și culturale.

ANDREI CORNEA:

Fenomenul ăsta al imprevizibilității evenimentului, al faptului că ne-am găsit în fața unei situații

De partea sa, dl. Stolojan pornește cu avantajul de a nu fi fost în nici un moment o personalitate politică prominentă. Din punctul de vedere al eoului ei public, activitatea lui în cabinetele anterioare s-a situat pe un plan secundar. El pare să fi preferat rolul unui tehnocrat al finanțelor aceluiași an unui om politic, evitând astfel adevăratele forme de opoziție față de F.S.N. Prezența lui în fruntea Departamentului Finanțelor mai întâi și a Agenției pentru Privatizare după aceea nu s-a ilustrat prin inițiative reușite sau eșecuri răsunătoare. Părinț a nu se datora propriei sale reputații anterioare, surplusul de încredere pe care și-l atrage în prezent s-ar putea explica însoțit prin impopularitatea crescândă a predecesorului său. Propusat fulgerător în decembrie '89 din anonimatul politic total într-un rol politic cardinal, dl. Roman și-a relevat vocația carismatică și spectaculoasă care au sferit prin a contrasta cu precaritatea acțiunii sale. Mulțumită unei asimetrie de care pare să o cultive, dl. Stolojan și-a preluat pozele responsabilități aureolate de ceea ce ar putea constitui pentru moment avantajul inapținutului carismatic și spectaculoasă. Dar chiar și în această ocazie are față a începutului, proporția celor care îl preferă predecesorului său, deși categoric superioară, nu intrunește totuși majoritatea. De altfel solicitați să opteze între fostul și actualul premier, două cincimi dintre subiecți nu îl aleg pe nici unul. Este foarte puțin, probabil că pe măsură ce timpul va trece, popularitatea actualului prim-ministru se va întări.

3. Intrarea P.N.L. în guvern

Decizia Partidului Național Liberal de a intra în noul cabinet a creat o situație politică anevoie de evaluat. Pentru a facilita această evaluare, sondajul le-a propus subiecților modelele comportamentale complementare ale celor două partide istorice, dintre care P.N.T.C.D. refuză, iar P.N.L. acceptă participarea într-un guvern încă dominat de F.S.N. Care dintre cele două poziții este apreciată mai favorabil de opinia publică? Diferența este substanțială: poziția P.N.L. este aprobată de peste jumătate dintre persoanele interviuate, poziția P.N.T.C.D. de numai un sfert. În momentul sondajului, această percepție diferențiată a celor două partide pare să se reperceze într-o anumită măsură și asupra intențiilor de vot la viitoarele alegeri parlamentare.

Acceptând să intre în noul cabinet, P.N.L. pare să și fi sporit influența politică; din contră, refuzând o astfel de colaborare, P.N.T.C.D. pare mai curind să și fi slăbit această influență (o slăbire la care ar fi putut contribui și alte circumstanțe, cum ar fi primirea triumfală făcută în septembrie '91 minerilor de către Congresul acestui partid). Diferențele menționate în evaluarea celor două poziții sînt sub raport statistic destul de categorice pentru a sugera că opinia publică așteaptă mai mult de la cooperarea decît de la înfruntarea dintre diversele formațiuni politice; că ea pare mai dispusă să sprijine coaliții între partide decît partide individuale; că în actualele împrejurări dramatice ea apreciază mai puțin radicalismul ireductibil decît suplețea și disponibilitatea de a negocia; reacționînd alt de diferențiat, ea pare să amintească agenților politici ceea ce majoritatea acestora par să fi uitat — și anume, că democrația se bazează printre altele pe arta compromisului politic.

Programul cabinetului Stolojan

În această ordine de idei prima întrebare care se pune nu este: ce fel de program are noul guvern, ci: are noul guvern cu adevărat un program al său? Să nu uităm că democrația presupune nu numai libertatea electoratului de a-și alege guvernantul, ci și libertatea guvernelor de a-și alege prioritățile în conformitate cu programul încuviințat de alegători. Spațiul în care se afirmă libertatea guvernelor este mărginit de două limite: cea impusă de angajamentele pre-electorale și cea impusă de împrejurări. Acceptat de factorii politici, iar nu ales de electorat, gu-

vernul Stolojan este cu totul liber față de prima limită și cu totul neliber față de a doua. Pe de o parte el este purtătorul greii moșteniri lăsate de guvernarea anterioară — pe de altă parte purtătorul obligațiilor a căror asumare a condiționat investirea sa de către partenerii noul coaliții și de către Parlament. Dificultatea acestei moșteniri și a acestor obligații contrastează puternic cu acurțimea timpului de care dispune pentru a le face față. Indiferent de preferințele sau de idiosincraziile lui, acest guvern are datoria de a asigura:

1. supraviețuirea populației în decursul unei ierni, a cărei asprime climatică este înzecată de o recoltă deficitară, de dezagregarea accelerată a aparatului productiv din industrie, de virulența fără precedent a crizei energetice, de secătura literală a resurselor valutare și de atitudinea discriminatorie a Occidentului;
2. începutul de reactivare a aparatului productiv, concomitent cu creșterea inflației, a decalajului dintre prețuri și venituri și a tensiunilor sociale decamdată discrete;
3. pregătirea campaniei agricole de primăvară în condițiile întezirii și complicării disputelor pentru pămînt;
4. organizarea corectă, sub control internațional, a celor patru consultări populare: referendumul asupra Constituției, alegerile locale, alegerile parlamentare și alegerile prezidențiale — cărora li se adaugă primul recensămînt al populației din ultimii 15 ani;
5. adaptarea adecvată a politicii externe la istoricele transformări geopolitice din Estul Europei: războiul civil din fosta Iugoslavie, dezmembrarea imperiului sovietic și, în modul cel mai direct, clarificarea relațiilor cu Republica Moldova.

Presupus a fi înfaptul pînă la jumătatea anului, acest program coercitiv, impus de împrejurări, lasă prea puțin loc pentru un program opativ, elaborat de noua echipă guvernamentală. Pe acest fundal amenințător noul premier a prezentat principalele intenții programatice propuse de cabinetul său. După cum arată sondajul aceste intenții au fost departe de a rămîne neobservate: două treimi dintre subiecți declară că au luat cunoștință de ele, dar numai două cincimi admit că acestea le-ar fi făcut o bună impresie. Cei alții, adică majoritatea, sînt, în privința acestor intenții, nu atît critici, cît circumspecți. Rospingerea acestor intenții nu intrunește mai mult de o zecime dintre subiecți. Cu alte cuvinte, jumătate dintre aceștia fie nu au, fie nu doresc să exprime o părere netă despre ceea ce poate fi considerat drept program al noului guvern — un guvern care va dura mult mai puțin decît urmările împlinirilor și neîmplinirilor acestui pseudo-program. Reacția opiniei publice față de aceste intenții este predominant reticentă — reticentă care s-ar putea datoră unei explicabile înclinații spre scepticism, blazare sau indiferență.

Totuși, prezumția indiferenței este mai curind infirmată de un alt rezultat al sondajului: aproape toți cei interviuați sînt de acord să precizeze opțiunile în fața unei liste care cuprinde șapte posibile priorități ale noului guvern. În cazul acestei întrebări, dispersia răspunsurilor s-a dovedit la fel de pronunțată ca și frecvența lor. Nici una dintre cele șapte priorități posibile nu a intrunit majoritatea opțiunilor. Așteptările față de noul cabinet se îndreaptă cel mai insistent spre două dintre aceste priorități: „continuarea reformei economice” și „oprirea creșterii prețurilor” (am reprodus exact formulările din chestionar). Deși maxime, opțiunile intrunite de acești doi itemi nu depășesc cîte o treime din totalul subiecților.

Reforma economiei: Continuitate / discontinuitate

Exigența prioritară a continuării reformei înzăduie să se creadă că, în pofida dramaticelor consecințe ale tentativelor de pînă acum, secțiuni largi ale populației își leagă speranțele de potențialul recuperator al restructuringii economice. Pare limpede că atașamentul la ideea reformei economice nu implică neapărat atașamentul la modalitățile în care guvernul anterior a încercat să înfăptuiască această idee. Formula „continuarea reformei economice” nu ar

include prin urmare numai continuitatea, ci și elemente de discontinuitate. De altminteri asumarea de către noul guvern a acestei dualități este manifestă: el își fixează ca obiectiv prioritar continuarea reformei, dar îl înlocuiește pe membrii fostului cabinet cel mai direct angajați în experimentele de reformă — primul-ministru, ministrul pentru reforma economică, ministrul economiei, ministrul industriei.

Accesul dualitate a continuității/discontinuității este asumat și de către opinia publică, dar sub o altă formă. Pe de o parte, ea situează continuarea reformei economice în fruntea priorităților sale — dar pe de altă parte condiționează această continuitate cu aceeași energie, de o discontinuitate flagrantă: oprirea creșterii prețurilor. Aceste două așteptări apar egale ca răspundere — dar sînt ele oare și compatibile? Înainte de a și fi etalat b'neficele, trecerea spre economia de piață a provocat, pretutindeni unde a fost încercată, o creștere vertiginosă a prețurilor. Pînă la un anumit punct, ce nu poate fi încă determinat, reforma economică și creșterea prețurilor par inseparabile. Pe acest segment al procesului, înfăptuirea celei dintîi prin evitarea celei din urmă pare improbabilă. Problema nu este una de acceptare sau respingere, ci de gradualitate și compansare.

Există însă și o altă implicație, nu mai puțin serioasă, a aceleiași așteptări. Singura modalitate în care guvernul ar putea satisface această cerință ar fi să împiedice formarea prețurilor de către mecanismele pieței. Dar pentru a acționa cu eficacitate în această direcție el ar trebui să aibă nu numai voința politică, ci și mijloacele necesare. Mai precis: guvernul nu s-ar putea opune eficient acțiunii economice a pieței decît desfășurînd o acțiune extra-economică de sens contrar mai puternică decît prima. Altfel spus, el ar trebui să recupereze rolul specific puterii staliniste, de regulator extra-economic al activității economice, ceea ce l-ar putea transforma practic din agent potențial al reformei în agent real al contra-reformei.

Guvernare și guvernabilitate

Puși în fața celor șapte priorități posibile ale noului guvern, propuse de chestionar, interviuații se arăta considerabil mai interesați de aspectele economice decît de cele politice. Proporția celor care subliniază datoria guvernului de a organiza în mod corespunzător alegerile sau de a recitiga încrederea străinății este de circa trei ori mai redusă decît a celor care dau înfăptuirea reformelor economice amintite. Penuria, insecuritatea, șocul și corupția împing opinia publică în direcția unei presiuni populiste pe care formațiunile politice lipsite de responsabilitate sau politicieni demagogi ar putea încreta să o convertească în capital electoral. Atitudinea față de populism s-ar putea dovedi, în confruntările electorale care se apropie, principala discriminantă între răspundere civică și demagogie.

Dincolo de cifrele amintite, de circumspecția pe care ele o vădesc, pare să plutească dorința rezervată a opiniei publice de a putea avea încredere în acest guvern fără viltor. Va izbucni oare trecătorul cabinet Stolojan să îndreptățească această predispoziție, sau măcar să nu o dezamăgească? Istă o problemă care își are importanța ei. Mai importantă mi se pare însă o alta, care depășește soarta acestui cabinet: disponibilitatea intrinsecă a opiniei noastre publice de a întîmpina cu o anumită bună-voință, în avans, un guvern care nu a avut încă timpul nici să i-o cîștige, nici să i-o anuleze. În motivația lui ultimă, acesta nu este cu precădere un gest de generozitate sau zăndoare, ci unul de apărare a însei temelii conviețuirii noastre sociale. Dincolo de guvernul Stolojan, gestul vizază ideea de guvernare. Căci făgăsuș pe care ni-l cerem prin actualul tumuș al istoriei nu depinde numai de capacitatea oamenilor noștri politici de a ne guverna în mod democratic, ci și de capacitatea noastră, a tuturor, de a ne lăsa guvernării în mod democratic. Virtutea guvernării este inseparabilă de virtutea guvernabilității.

pe care acum doi-trei ani, nu mai vorbesc acum patru-cinci ani, probabil că aproape nimeni nu ar fi putut-o prevedea — pe mine mă face foarte sceptic privitor la ideea de a da credit cuvîntului istoric scris cu majusculă. Sînt niște presupuneri, că ceea ce s-a întîmplat trebuia neapărat să se întîmple. Nu sînt deloc convins că Uniunea Sovietică nu ar fi putut să cîștige războiul rece. A fost un moment prin anii '70 cînd am crezut cu toții că s-ar fi putut chiar întîmpla. Amintiri-vă de epoca aceea cînd peste tot se prăbușea cîte o țară colonială și se implanta un regim marxist și se tot lătea imperiul. Uneori mă întreb dacă a fost chiar atît de necesar să triumfe binele sau să triumfe pînă aici sau de aici înainte. Vreau să spun că în ultimă instanță avem de-a face cu o multime de necunoscute, pe mine ce m-a frapat n-a fost numai faptul că aici, colos la un moment dat a început să se spargă și să se dizloce și că au apărut entități naționale, că au apărut forme de societate civilă, că faptul că toți lucrurile astea s-au întîmplat pînă acum în mod pasnic. Gorbaciov și cu guvernul lui puteau la un moment dat să spună „hail” și să trimită tancurile, ceea ce a făcut Hrușciov în Ungaria, ce a făcut mai ales Brejnev în Cehoslovacia, se putea întîmpla și aici de o sută de ori. Asta e valabil pentru Europa de Est. Și în momentul cînd guvernul maghiar a acceptat să deschidă granițele pentru germanii din Est se putea întîmpla să i se spună să nu le mai deschidă. Discursul istoricist este puțin depășit și în consecință avem dreptul să sperăm, cel mai tîrziu, cum spune dictonul latin, la ce-i mai rău și în ultimă instanță trebuie să încercăm

să înțelegem, să avem un model, să avem o reprezentare a ceea ce a fost, a ceea ce s-a întîmplat, fără să știm însă, cu siguranță, cît datorăm unei conjuncturi, unui sistem, unui echilibru. Cît datorăm unor oameni, unor personalități, unor individualități care fără să știe nici ei prea bine ce se întîmplă au acționat într-o anumită direcție sau alta care a putut fi benefică sau nu. La urma urmelor sînt cîteva personalități care au jucat un rol în chestia asta. Nu sînt convins că Gorbaciov cu oamenii lui au lesit dintr-o necesitate a istoriei. Că dacă nu ieșeau atunci apăreau mai tîrziu, nu sînt convins.

SORIN VIERU:

Se afirmă un lucru cert și anume, toată incertitudinea în care ne aflăm, Eu aş pondera însă această afirmație în două feluri. În primul rînd sînt convins că unele afirmații sînt greșite, sînt convins că în acest an multe lucruri se vor limpezi și, în sfîrșit, sînt convins că se pot face cîteva aserțiuni destul de probabile menite să tempereze un optimism excesiv, dacă cumva s-ar manifesta un asemenea optimism. Nu cred că este vorba de o revoluție burgheză-democratică sau, dacă nu, este vorba de o revoluție foarte ciudată care seamănă cu cea socialistă prin faptul că ea ar trebui să construiască de sus capitalismul, așa cum înainte problema era de a construi prin voința statului o nouă orînduire sau o clasă burgheză. Și procesul de formare a unei mari burghezii în țările răsăritene va fi foarte îndelungat. Avem un substitut de burghezie, și anume,

diferențele mafii care subminează autoritatea de stat și care impun cu necesitate, aş crede, ca viitorul stat democratic să fie ponderat, să primească o infuzie de autoritarism. În estul Europei și cu deosebire în Rusia, în virtutea tradiției istorice. Și vedem că peste tot tradiția istorică este repusă în drepturi, din cauza slăbirii autorității de stat, paralel cu instaurarea unui regim bogat, generos în libertăți și drepturi democratice. Aceasta este situația în Rusia. Un stat care acordă libertatea de exprimare și libertatea de organizare și o societate în care se abuzează și în special se va abuză în viitorul apropiat, prin această libertate de exprimare și libertate de organizare pentru că ofensiva dreptei și a unor forțe obscurantiste este inevitabilă. Singura reacție de răspuns a orientării democratice este întărirea autorității de stat, pînă la autoritarism, ceea ce este altceva. De asemenea, cred că se poate prognoza pentru viitorul

luni o cristalizare a unor forte politice, cel puțin în Rusia. Cred că reacția împotriva actualului regim, reacția de dreapta, adică naționalist-șovinistă, obscurantistă, va lua forme mai precise, dar ea deja a îmbrăcat forme acute. De la discursul politic s-ar putea să se treacă la acțiune politică. Dar cred, pe de altă parte, că și stînga democratică și formațiunile de centru care în ultimul timp nu s-au manifestat, este posibil să se organizeze și să încerce să ia inițiativa. Personal, nu cred că Gorbaciov a dispărut de pe scena politică. În general, se vorbește despre el ca despre un fenomen aparținînd trecutului. Cred că gorbaciovismul, adică ideea de perestroikă, aparține trecutului, dar însuși Gorbaciov și grupul lui sînt o forță de care trebuie să se țină seama. Dar cred că în discuția noastră nu s-a ținut seama de încă o circumstanță: că societatea rusă încă nu și-a spus cuvîntul.

Fotografii de EMANUEL PĂRVU

ION SIMUȚ

UTOPIA FEDERALIZĂRII EUROPEI

Europa se simte astăzi mai mult ca oricând amenințată din două părți: dinspre America de Nord și dinspre Uniunea Sovietică. A doua este o amenințare ce vine oarecum dinlăuntru (ca simplă aparență) și o îndeamnă să se asocieze cu primul dușman, iar americanizarea este o amenințare pe care o resimt, în grade diferite dar cu oarecare solidaritate complice, și Europa și Uniunea Sovietică. Ce poate face Europa în fața celor două pericole? Evident, se gândește să se unească. Utopia federalizării este o idee veche, dar pare o soluție nouă de supraviețuire, pentru apărarea identității. Nu a existat niciodată o singură Europă, nici măcar din punct de vedere cultural. Istoria Europei este bintuită de furtuni și tensiuni și e brăzdată de falii interne, de diferențe politice, de conflicte religioase, de ziduri între frați, de regimuri economice fundamentale opuse și de aceea ideea unei unități finale pare o utopie. În mod cert, fantoma federațiilor (europene, asiatice) va bintui mapamondul mai furtunos la începutul mileniului următor. Într-o gândire strategică

globală, federația de state ține de un nou tip de mentalitate politică, de sorginte principal americană.

Istoria acestei idei — a federalizării Europei — este deosebit de bogată și ea ar merita, în sine, o examinare separată. Am să invoc aici numai numele unui singur „european militant”, cum îi plăcea să se spună despre el: Denis de Rougemont — cunoscut la noi printr-o singură carte tradusă (din peste treizeci), *Iubirea și Occidentul*. Este cel care a fondat în 1949 la Geneva Centrul European al Culturii și a scris câteva cărți de referință axate pe problemele specifice ale Europei. În fața presiunii super-puterilor planetare, Europa trebuie să-și gândească viitorul. Denis de Rougemont prevedea o federație de regiuni unite pe considerente sociale, economice și culturale, după modelul elvețian al cantonelor. Timp de trei decenii, în intervalul 1946—1977, Denis de Rougemont a militat pentru unirea Europei, discutând-o în cărți, discursuri, întâlniri internaționale și instituții europene cu sarcini precise. Ideea cantonizării bintuie astăzi Estul într-un mod specific, prin tendința de fărâmițare a statelor multinaționale. Fenomenul este cu totul diferit de cum îl imagina Denis de Rougemont. De altfel, uniunea lui europeană era în principal occidentală, așa cum probabil se va constitui cu prioritate. Situația Estului complică mult starea generală, prin competiția naționalismelor și marea discrepanță economică față de Occident. Cantonizarea în cadrul unei Europe unite le apare statelor din Est ca o idee subversivă, ce le distruge u-nora o unitate artificială, dar patetic întreținută. În sfârșit, vreau doar să

subliniez că întreaga moștenire de idei și proiecte privitoare la federalizarea Europei trebuie rediscuțată și reevaluată, mai ales la noi, unde mi se pare că este destul de puțin cunoscută în detalii și strategii. În acest paragraf, nu fac decât să atrag atenția asupra personalității lui Denis de Rougemont, ca militant pentru unitatea efectivă a Europei.

E din ce în ce mai activă astăzi ideea unei federalizări a Europei, pentru a se constitui ca o mare putere (economică și nu numai atât), o putere de echilibru între SUA și URSS. Ideea unei federații de state e în măsură să reformeze bazele politice și economice pe care s-au constituit Statele în perioada lor bolșevică sau comunistă, după cum se vede din noul tip de unitate creat într-o Uniune a Statelor Suverane. Așa încât România (și nu numai ea) se găsește în momentul de față la zona de interferență dintre două federalizări posibile. Va fi România, împreună cu alte state din Est, un simplu culoar între două federații? Nu e o întrebare lipsită de importanță. Dacă nu va rămâne pe dinafară, se vede limpede că e extrem de important pentru viitorul României cărei federații îi va aparține, cind proiectul va prinde contururi precise într-un viitor nu prea îndepărtat. Sensibilitatea la situația într-o zonă de influență sau alta a fost trezită de noul tratat româno-sovietic, ca simptom al unor evoluții viitoare a relațiilor politice.

În mod paradoxal, deși pare un moment favorabil, un mare impediment în calea constituirii apropiate a unei Europe federalizate în totalitate îl reprezintă dezastrul politic și economic al republicilor sovietice, cu toate că, evident, ele nu vor intra în mod real în calculele de ansamblu decât prin cele trei republici baltice. Pare oarecum paradoxal (după cum spuneam), dar faptul ca atare infirmitate fenomenul în plus fiind implicată și ideea diversionistă, cu valoare temporizatoare, că Uniunea Sovietică nu poate fi ignorată în proiectul federalizării europene. Nu poate fi, desigur, ignorată ca adversar, dar de integrare nu poate fi vorba. Cind republicile sovietice vor pune în practică soluțiile politice ale unei solidarități de tip nou, ce se întrevede acum mai limpede ca oricând, atunci și statele europene vor fi mai aproape de realizarea federalizării. Deocamdată se prefigurează la orizont uniunea monetară, care este un pas mare, dar numai un pas. Vor fi interesate statele occidentale, după un timp de așteptare, să facă un pas la fel de mare înspre Est?

Federalizarea Europei se va putea realiza în funcție de cel puțin trei condiții, una internă, două externe: 1) omogenizarea internă, politică și economică a Europei, 2) îngăduința Statelor Unite și 3) înfrângerea diplomatică a Uniunii Sovietice. Dacă judecăm global fenomenul federalizării, vedem cu destul scepticism că nu sînt create conjuncturile favorabile, dar la fiecare din cele trei puncte s-au făcut progrese considerabile. Omogenizarea internă (oricît de relativă) este un proces extrem de complex. Uniunii Sovietice nu-i poate fi indiferent fenomenul solidarității europene, iar despre SUA se poate insinua întrebarea: vor reuși să dezbină Europa sau, mai bine zis, să mențină dezbinarea ei, în colaborare cu URSS (cu care au, în acest sens, interese internaționale comune), și să-l infirzie procesul de unificare, cum au reușit să dejoace planul unei federații arabe, deși lucrurile sînt cu totul diferite? În ceea ce privește România, întrebarea-cheie ar fi: de partea cui se vor situa Statele Suverane, fosta URSS? Dacă lupta diplomatică a Uniunii Sovietice a luat-o înainte și sprijină o federație europeană în anumite limite, atunci soarta noastră este pecet-

luită, pentru multe decenii de acum înainte: chiar Europa Occidentală pare să agreeze ideea unei federații fără... ortodocși.

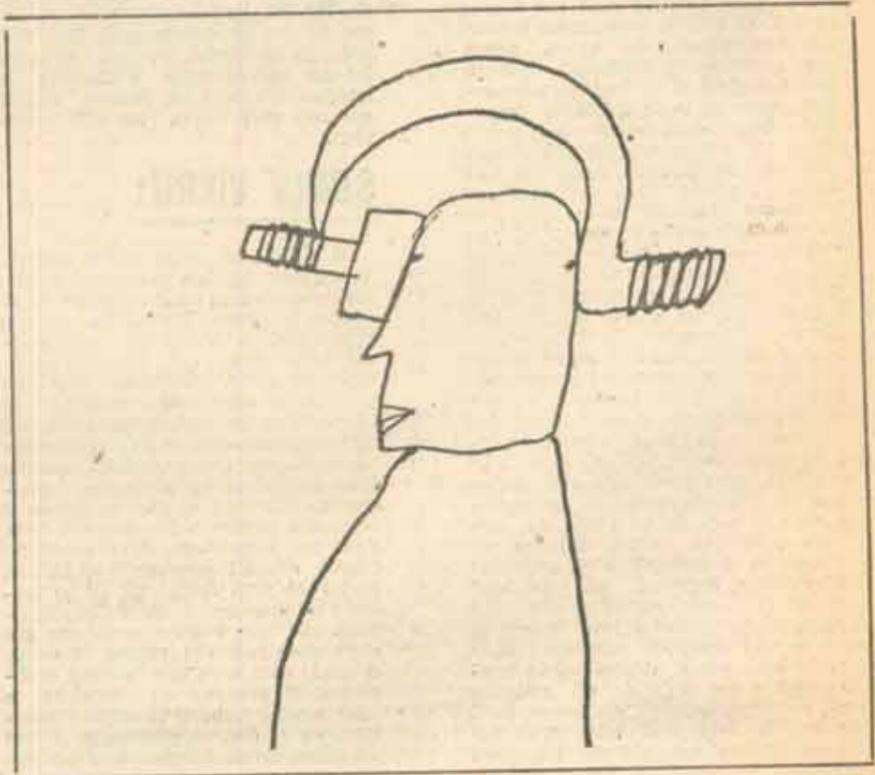
Oricum, o Europă federalizată nu se va putea constitui instantaneu, ci în etape. Vor putea exista mai întâi, succesiv, în funcție de condițiile create, federații regionale. Aici ar fi mult de discutat, în afara proiectului inițial cel mai apropiat de finalizare: o federalizare a statelor Pieței Comune și a celor acceptate ca imediat afiliabile. Aceasta ar fi prima etapă. În cea de-a doua, se pot imagina decalaje mai mari sau mai mici între o federație a Europei Centrale și a alta a Europei de Sud-Est. E posibilă o alianță între Polonia, Cehoslovacia și Ungaria? Am văzut că da, din semnele solidarizării lor politice, dar nu știm dacă o federație le-ar putea suda prea curînd cu adevărat. În Est ideea federației este puternic grevată de amintirea vechilor imperii — lată de ce orice uniune de state e interpretată prin prisma istoriei. În ce privește Europa de Sud-Est, aici e mult de lucru, pentru că acționează naționalismele cele mai acerbe și mai exclusiviste. Situația Iugoslaviei s-a cronicizat, pentru că parte din ea trage vizibil spre o integrare în Europa Centrală, în virtutea trecutului ei, iar cealaltă gravitează spre sud-estul european. Oricum, fără o desfacere a Iugoslaviei nu este posibilă nici realizarea unei federații a Europei Centrale, nici realizarea unei unități de sud-est. Iugoslavia se va regăsi întreaga într-o Europă federalizată, dar numai după parcurgerea întregului proces în etape. Dar la ce bun asemenea rupturi? — ne-am putea întreba pe bună dreptate. Deocamdată în Est nu s-a constituit noua mentalitate politică, în spiritul căreia sînt mai importante interesele comune ale Europei decât mîrginirea națională, un impediment serios în calea unei dezvoltări pe noi principii și de altă anvergură. Statele naționale și naționalismele arată că în Est nu am ieșit încă din mentalitatea romantică a secolului al XIX-lea și trebuie ținut cont de această stare de spirit. A vorbi aici de integrare europeană, în sensul practic al participării la o uniune federală, echivalează cu o... lovitură de stat. Ceea ce arată că mai e de parcurs un drum lung pînă la acceptarea unei asemenea inițiative în Est. Aici se resimte încă destul de puternic influența/puterea de atracție exercitată de Uniunea Sovietică. Pe de altă parte, rămîne de discutat această scindare actuală a Europei Centrale, care cuprinde de fapt, într-o accepție mai largă, o zonă geografică mai extinsă, între Germania și statele baltice. Dar nu poate fi ignorat faptul, de ordinul evident, că partea occidentală a Europei Centrale se grăbește în mod justificat să se asocieze Europei de Vest, pentru o federalizare mai timpurie. Dar dacă ar fi realizate aceste federalizări zonale, va fi oare mai ușor de realizat o federalizare globală a Europei? Nu se vor constitui astfel mai limpede acele zone de delimitare conflictuală surdă în interiorul Europei? Rămîne de văzut. Trebuie să spun că am lăsat liberă o

bună doză de naivitate, din parte-mi, în discutarea acestei probleme a federalizării, pentru că așa stă bine unei așezări degajate în sfera utopiei. Mi-am permis chiar să vorbesc de federalizare acolo unde era vorba de alte procese politice, preliminare.

Utopia federalizării se slujește de etape politice și economice, care poartă diverse nume: comunitate economică, Piața Comună, uniune monetară, tratate politice zonale, Casa Europei. În legătură cu această ultimă sintagmă, trebuie să spun, cu un oarecare umor, bazat însă pe realitățile „din teren”: Casa Europei nu poate fi construită decât începînd de la acoperiș, căci fundația ei nu are încă un perimetru clar de amplasament ca suprafață. Pe de altă parte, pe măsură ce se vor construi pereții, de sus în jos, acoperișul (rabatabil), împreună cu fantomaticul edificiu aerian, pot fi mutate în funcție de perimetrul terestru „aprobat” sau „cucerit”. Cind încă temelia nu va fi făcută, prin forța împrejurărilor, mulți din locuitorii Estului se vor izbi cu capul de pragul de sus al Casei Europei, de vor voi să intre într-o „vizită de lucru” pe șantierul construcției și nici atunci nu se vor deștepta din provincialismul național.

Rămîne federalizarea Europei o utopie, o ficțiune utilă, pentru mileniul următor? Răspund cu o vorbă a lui Denis de Rougemont: „Noi nu sîntem aici pentru a ghici viitorul, ci pentru a-l face”. Dacă din dezbaterile Grupului pentru Dialog Social a ieșit ideea Alianței Civice, prevăd că tot de aici s-ar putea iniția o mișcare politică și culturală, consacrată în mod special ideii europenizării. De ce nu s-ar putea desprinde pînă la urmă, de aici, în funcție de viteza evenimentelor internaționale, un partid al federalizării continentale?

GUSZTÁV MOLNÁR

(Director al Institutului DUNATÁJ — Budapesta, pentru Cercetări Central și Est-Europene)

CRITERII NAȚIONALE ȘI MINORITARE PENTRU INTEGRAREA EUROPEANĂ

Relația dintre majoritate și minoritate se complică, iar chestiunea minoritară devine o problemă atunci când drepturile omului sînt violate într-o țară. Încercînd o formulă mai filosofică, putem spune că acest domeniu nu are substanță independentă și nu are o esență specifică. El le dobîndeste numai cînd principiul superior direct legat de el nu funcționează în măsură suficientă. De îndată ce drepturile omului sînt violate, apare și problema minoritară. Aceasta este, cred, și explicația faptului că o situație minoritară ideală nu există, iar statutul minoritar chiar în împrejurările cele mai civilizate, jignește intruciva demnitatea umană.

La prima vedere, raportul dintre națiuni pare să aibă o natură total diferită față de raportul dintre majoritate și minoritate. Intrucît o națiune nu poate fi redusă la persoanele care o alcătuiesc — conform raționamentului obișnuit —, națiunea este o entitate independentă cîtă vreme ea formează un stat. Indiferent dacă între două națiuni există sau nu probleme, raportul dintre ele este substanțial în ambele sensuri.

După părerea mea, raportul dintre națiuni, mai ales între națiuni vecine, rămîne problematic sub aspect teoretic și încărcat de conflicte altele vîreme cît substanțialitate există, cu alte cuvinte, altele vîreme cît presupunem o unitate mistică între națiune și stat. Dar, din momentul cînd statul nu mai este o „emanție” a unei subiectivități colective, supraindividuale, ci este format din cetățenii săi, el se vede eliberat de situația specifică de a fi legat de „națiune” și de „pămînt”. Mai trivial spus, „el se poate duce încotro vede cu ochii”. Pe scurt și potrivit noțiunilor de filosofie politică el devine apt pentru integrare.

Formulată sumar, în chip de teză, poziția mea este următoarea:

1. Problema minoritară este o problemă a drepturilor omului.

2. Problema conflictului între națiuni, mai ales între națiuni vecine, este o problemă de integrare — în context european, o problemă a integrării europene.

3. Acest raționament este valabil numai acolo unde drepturile omului infloresc sub forma drepturilor individuale care capătă preeminență asupra drepturilor colective și unde statul aparține cetățenilor săi, iar nu națiunii, sau mai ales nu unei anumite națiuni.

4. Comunitatea Europeană, cea mai importantă formă de integrare europeană, a putut fi creată numai după ce de-a război mondial, cînd Vestul a integrat politic Germania și Italia. Condiția integrării politice a fost minimum liberal (pct. 3). Acesta a constituit baza pentru integrarea fostelor dictaturi din sudul Europei la începutul anilor '60.

5. Vestul, în special Comunitatea Europeană, ar trebui să decidă care dintre statele Central și Est-Europene ce îndeplinesc cerința minimumului liberal sub aspect legal și politic sînt capabile de integrare. (Satisfacerea condițiilor economice este o problemă separată, care nu formează obiectul analizei mele.)

În prezent, se pare că Comunitatea Europeană s-a hotărît să accepte țările membre ale Trilateralității (Ungaria, Republica Federală Cehă și Slovacă și Polonia). Timothy Garton-Ash, binecunoscutul specialist în problemele Europei Centrale, Michael Merles, membru în cabinetul d-lui Kohl și Dominique Moisi, director-adjunct al Institutului Francez pentru Afaceri Externe, afirmă recent, într-un articol publicat în comun, că încă în 1992 cele trei țări amintite ar trebui să fie legate de procesul cooperării politice europene, prin care țările membre ale Comunității Europene încearcă să-și coordoneze politicile lor externe.

„Ar trebui deja planificat”, susțin cei trei renumiți autori, „ca Polonia, Ungaria și Cehia-Slovacia să participe la alegerile din 1994 pentru Parlamentul European”.

Fără îndoială că această intenție este doborâtă de plăcută și datorită de satisfacție pentru mine ca ungher și ca cetățean al Europei Centrale, dar cred că este cazul să formulăm și două întrebări neplăcute:

1. Satisfac aceste state minimumul liberal menționat la pct. 3?

2. Ce se va întîmpla cu celelalte state? Au ele vrea șansa de a recupera distanța măcar ceva mai tîrziu, sau vor rămîne definitiv în urmă?

Subliniez că prin termenul de **minimum liberal** sau **european** nu mă refer la acele dimensiuni ale vieții economice sau politice care pot fi măsurate sau care sînt vizibile la prima vedere (de exemplu, existența sau inexistența unei economii de piață sau a unei democrații parlamentare, sau faptul dacă ele funcționează ori nu). Aceste condiții sînt necesare, dar nu suficiente pentru acceptarea sau apartenența la Europa, la lumea euro-atlantică. Mai precis, ele constituie condiții, care temporar pot fi îndeplinite la nivelul suprafeței, al aparențelor.

Există însă o dimensiune socială, sau poate chiar sociopsihologică mai puțin evidentă, care poate ilustra mai precis și mai real maturitatea politică a țărilor și capacitatea lor de a se integra. Pe scurt, numai acea țară poate fi o parte activă a Europei (formată din atîtea națiuni și comunități naționale), care promovează și nu obstrucționează procesul dezirabil și inevitabil de unificare, care trezeste problema minoritară ca pe o problemă a drepturilor omului și care este statul cetățenilor trăitor pe teritoriul ei, nu al unei națiuni dominante, primordiale. Acesta este sensul problemei minoritare și, în general, naționale, în Europa.

Cele două criterii mai sus amintite sînt strîns interconectate. Într-un stat care se consideră a fi statul națiunii majoritare, problema minoritară nu este, sau, mai precis, nu este numai o problemă de drepturile omului.

Aplicarea unor criterii minoritare și naționale are o mare importanță mai ales în Europa Centrală și de Est, unde statele au căpătat configurația lor actuală după pri-

mul război mondial, ca rezultat al sistemului tratatelor de pace de la Versailles, și unde elitele politice simt o nevoie intensă de a așeza statele lor pe o bază națională. În același timp, ele privesc cu stupeoare și se tem de intențiile secesioniste ale altora bazate tot pe considerente naționale.

Revenind însă la integrarea europeană a Ungariei, Cehia-Slovaciei și Poloniei și la problemele lor, aș dori să menționez următoarele: Polonia nu are minorități numeroase, iar polonezii care trăiesc în afara frontierelor Poloniei, datorită dispersării lor, nu formează o comunitate compactă. Aceasta nu înseamnă în nici un fel că s-ar putea ca criteriile minoritare și naționale (în sensul mai sus amintit) să nu prevaleze, însă ar fi mai corect ca specialiștii polonezi să-și exprime propria opinie în această privință.

În continuare, aș dori să mă refer la Ungaria și la vecinii ei: Austria, Republica Federală Cehă și Slovacă, Ucraina, România, Serbia, Croația și Slovenia și la modul în care aceste state aparținînd la trei regiuni istorice diferite ale Europei — Europa Centrală, Europa de Est și Balcanii — îndeplinesc condițiile stabilite prin criteriile minoritare și naționale. Mai mult chiar, luînd în considerare situația politică dată, foarte complexă, care ar fi soluția optimă care să înlesnească recuperarea distanței și integrarea în Europa a tuturor țărilor menționate?

Să începem cu statele foste iugoslave. Vîzînd războiul crud și îngrozitor care se desfășoară acolo, mulți se vor gîndi poate că dezintegrarea înseamnă criză, înseamnă naționalism, înseamnă instabilitate. Că a aproba fenomenul dezintegrării echivalează cu sprijinirea ideologiilor fundamentaliste, rasiste și iraționale. De realitate parte ar fi Comunitatea Europeană, Piața Comună și EFTA, sinonime pentru bogăție și securitate. Însă aceasta ar fi o abordare prea simplistă.

După prăbușirea Federației Iugoslave, nu înseamnă că Slovenia și Croația, care secesionează în virtutea dreptului lor la autodeterminare, după ce au respins toate constrîngerile externe, nu ar putea căuta un nou tip de integrare, nu federativă ci confederativă, adică o integrare care, de data aceasta, să le servească interesele.

După toate cele s-au întîmplat, Serbia pare să nu mai aibă cum fi un partener al a astfel de integrare. Oricum, Miloșević a declarat deja cu mult timp în urmă: „Noi, sîrbii, nu punem mare preț pe o confederație confederativă nu înseamnă un stat. Este inimaginabil ca sîrbii să trăiască în alte țări. Oricum sîrbii trebuie să trăiască într-un singur stat — în Serbia”.

Partenerii mult mai potriviți pentru Slovenia și Croația ar fi Austria, Ungaria, Republica Cehă și Slovacă. Cu alte cuvinte, acele state ale căror interese fundamentale ar fi spărate prin crearea unei confederații în care ele să-și păstreze suveranitatea și care ar restabili nu numai o civilizație și o unitate economică seculară, ci ar promova dezvoltarea și refacerea unei regiuni dunărene. Integrarea Europei Centrale nu este o alternativă la integrarea vest-europeană în Comunitatea Europeană, ci nu poate fi concepută decît desfășurîndu-se paralel cu ea.

Aceasta n-ar fi o soluție numai pentru Slovenia și Croația, care în prezent nu sînt în situația de a discuta calitatea lor de membre în Comunitatea Europeană, ci și pentru Slovacia, care încearcă de mai multă vreme să se alăture, ca membru independent, Europei în curs de unificare.

Federația central-europeană nu-și va putea îndeplini rolul său stabilizator extrem de important în mijlocul instabilității rezultate ca urmare a prăbușirii comunistului, decît dacă statele federative îndeplinesc condițiile integratoare stabilite de către criteriile minoritare și naționale. Ceea ce înseamnă că, de exemplu, nici Croația nu poate fi considerată statul națiunii croate, nici Slovacia nu poate fi un stat național slovac (în cazul cînd ar deveni independentă). Dacă ar proceda în acest mod, cele două țări ar pierde prilejul de a integra minoritățile ce trăiesc pe teritoriul lor și în același timp s-ar dovedi incapabile de integrare ele însele.

Nu există cale de scăpare: fie statul aparține cetățenilor lui, fie urmează secesiunea. Faptul este binecunoscut celor națiuni care fie au recurs, fie au intenția să recurgă la arma secesiunii. Sloveanul Valentin Hribar are dreptate cînd spune că nu se poate trece direct de la nivelul sub-național la cel supra-național. Cu alte cuvinte, este nevoie de un stat sloven ca entitate internațională. Însă acest stat trebuie să fie neapărat al națiunii slovene (sau al națiunii croate, sau al națiunii slovace)? Sau poate fi statul cetățenilor din Slovenia (Croația, Slovacia etc.)?

Integrarea europeană și, în cadrul ei, existența sau non-existența confederației central-europene depinde de o condiție și anume dacă fiecare dintre state poate depăși nivelul statului național încă înainte de a atinge nivelul supra-național.

Dacă confederația central-europeană poate trece acest test, dacă națiunile fostei monarhii austro-ungare pot îndeplini condițiile fixate de criteriile economice, politice și minoritar-naționale, atunci federația, care se bazează pe colaborarea voluntară și se integrează în structura mai elastică a Comunității Europene, și-ar putea îndeplini rolul istoric nu numai în regiunea din centrul Europei, ci ar putea avea și rolul celui „magnet” de care se aminteste în articolul comun al lui Timothy Garton Ash, Michael Merles și Dominique Moisi.

„Dacă Europa Occidentală poate acționa ca un magnet pentru Europa Estic-Centrală”, formulează autorii problema, „atunci o Europă Estic-Centrală democratică și infloritoare nu ar putea avea acțiunea intruciva tot ca un magnet pentru statele balteice, Ucraina și, de ce nu, chiar și pentru partea europeană a Rusiei?”.

Întrebarea este legitimă. Deși trebuie să fim realști, astăzi statele est-europene și balcanice sînt departe de a îndeplini condițiile fixate pentru integrarea europeană. Nu este vorba că în aceste țări nu ar exista o piață liberă reală sau un parlamentarism, însă valorile și psihologia lor sînt diferite, adeseori chiar la nivelul elitei politice și intelectuale, iar la nivelele sociale mai adînci în și mai mare măsură.

Prin urmare, ar trebui aplicat un sistem gradat. După primul război mondial, multă lume a crezut că statele balcanice, România și Iugoslavia, ar putea fi conectate direct la Europa Occidentală. Acest rol de cap de pod nu putea fi imaginat decît într-un context geopolitic în care Germania nu făcea parte din Europa Occidentală. Ca stare, era o nevoie disperată de aliați împotriva ei.

Astăzi Germania este o parte organică a Vestului, iar statele din Europa Estic-Centrală sînt pe cale de a deveni și ele o parte a acestui Vest. Ceea ce înseamnă că statele balcanice și est-europene se întîlcesc cu Europa în Europa Estic-Centrală, astfel încît șansa lor de a se conecta la Europa în curs de unificare este numai prin și cu ajutorul Europei Centrale. De exemplu, dacă Serbia și România se vor raporta la confederația central-europeană (în care belșugul economic și stabilitatea politică se bazează pe cooperarea voluntară a națiunii și a minorităților naționale), mai degrabă decît la Croația sau Ungaria în mod individual, probabil că ele vor fi stimulate să renunțe la argumentele și la „adevărurile” lor izvorite din vremuri mai îndepărtate sau mai apropiate ale istoriei și să se apropie de Comunitatea Central-europeană.

Este improbabil ca, sub conducerea Greciei, în calitate ei de membru al C.E.E., să apară o confederație balcanică separată, și aceasta din cauza butoiului de pulbere din Balcani: instabilitatea datorată conflictelor sîrbo-albanez, sîrbo-bulgar și problemei macedonene.

În cadrul colaborării inevitabile dintre Confederația Central-europeană și statele est-europene (Serbia, România, Republica Moldova și Ucraina), Voivodina, Transilvania, Republica Moldova și Ucraina de Vest vor avea de jucat un rol aparte. Aceste regiuni se apropie de Europa Centrală prin tradițiile lor istorice, prin interesele lor economice și prin structurile lor sociale relativ mai dezvoltate. Ar fi o mare greșală să se presupună că această stare de fapt structurală ar conține în realitate un plan al strănătății elaborat în vederea cîstigării de noi teritorii, așa cum din păcate consideră cercurile politice din Bolgrad și București. Atitudinea Ucrainei pare să fie mai pragmatică. Factorii politici importanți din republică vîd Ucraina independentă sub forma unui stat federativ. Nu pe o bază etnică și țînînd cont de tradițiile istorice diferite și de condițiile istorice diferite.

Deosebiriile dintre Voivodina și Transilvania prin comparație cu celelalte regiuni ale Serbiei și României nu sînt în primul rînd etnice, ci sociale și culturale. În Transilvania trăiesc aproximativ 2 milioane de maghiari și 6 milioane de români. Dar aproape jumătate dintre români sînt de religie greco-catolică, adică aparțin creștinătății occidentale. Proții și erodincioșii acestei religii, care au avut un rol important în anexarea Transilvaniei la România, sînt considerați azi ca fiind „plătii de unguri”, sînt acuzați că reprezintă interese străine, occidentale, numai pentru că sînt diferiți și pentru că sparg așa-zisa unitate națională ortodoxă. Ceea ce este, evident, o absurditate.

Aici se vede din nou cît de important, cît de esențial este să fie măsurată capacitatea integrabilă a fiecărei țări simulan prin aplicarea criteriilor minoritare și naționale. Voivodina, Transilvania și Ucraina de Vest sînt fără îndoială teritorii locuite de o majoritate sîrbă, românească și ucraineană. Cu toate acestea, ele totuși se deosebesc de teritoriile unde trăiesc majoritatea populației majoritare. Cea mai distinctivă și mai semnificativă manifestare a acestei diferențe nu este că aceea potrivit căreia minoritățile ar fi împotriva tendinței centralizatoare a statelor respective. Este firesc, Minoritățile — după cum am arătat — nu pot fi integrate decît prin politica drepturilor omului, însă aceasta precede includerea aspectului național al statului în Constituție.

Adevărata manifestare de importanță istorică a acestei diferențe va fi atunci cînd majoritatea etnică de pe teritoriile amintite va spune: eu, sîrb din Voivodina, român din Transilvania sau ucrainean din regiunea Lvov nu vreau să trăiesc în statul unificat și centralizat al națiunii sîrbe, românești sau ucrainene, ci în statul cetățenilor sîrbi, români sau ucraineni, care își respectă interesele politice, economice și culturale ne-sovietice etnice.

Atunci va fi evident că, dintr-un punct de vedere balcanic și est-european, „Europa” nu va începe în Paris sau la Londra, ci, fie că ne place fie că nu, la Lvov, Timișoara sau Novi Sad.

Traducere de
GABRIEL GAFIȚĂ

(Comunicare prezentată în cadrul acțiunilor paralele cu Seminarul C.S.C.E. despre instituțiile democratice în Europa, Oslo, 4—15 noiembrie 1991).

REGĂSIRI ȘI RETRĂIRI ÎN ISTORIA ARTELOR*

Frecvența artei vizuale a luat proporții masive. Se cumpără și se vinde artă, se înființează galerii și case de licitații; expozițiile de artă nouă sînt prin pali mesagerii ai dialogului cultural între națiuni, se scrie, se vorbește despre artă în toate publicațiile ce se respectă și unde se spun lucruri adesea pertinente și nuanțate, se publică albume cu reproduceri, se prezintă comunicări savante cu noi date documentare — dar se cam uită de acea istorie și filosofie a artei care s-au străduit timp de mai bine de un veac (și ar trebui s-o mai poată face) să dezvăluie ceea ce din tîlcurile profunde, din misterul și esența trăirilor artistice încarnate în marea operă de artă. Ne-o reamintesc, ca un elegant avertisment dar și ca o regărire, cele două volume recent apărute la Editura Meridiane, din scrierile istoricului și filosofului german Hans Sedlmayr, într-o selecție intitulată „Epoci și opere”, realizată și tradusă de Mircea Popescu. Ultimul strălucit reprezentant — deocamdată — din suita ilustrilor cercetători și profesori ai școlii germane de istoria și teoria artei, Hans Sedlmayr, admirator al lui Riegl și al lui Wölfflin pe care-i omagiază contradicându-i; elev și succesor al lui Max Dvorák, de la ale cărui teze despre „arta ca istorie a spiritului” pornește; înrudit prin tipul de receptivitate emoțională și preocupări cu Worringer pe care totuși nu-l pomeneste aproape niciodată; direct inspirat de Panofsky în teoria „straturilor de semnificații”, pe care știe să o aplice cu neîntreruptă adncime, subtilitate și poezie în analiza operelor, a fost purtătorul celui mai norocos har al cercetătorului, de istorie: harul potrivirii dintre specificul sensibilității, al intuiției personale și tipul de disciplină mentală fructificată.

Intr-adevăr, dacă după lectura studiilor teoretice din primul volum, intitulat sever „Istoria artei ca știință”, cu subdiviziunile referitoare la evoluția acestui subiect pînă la situația actuală, discutată în studiul „Drumuri noi în istoria artei”, și mai ales după lectura puțin aridă a celor două eseuri despre „Interpretarea operelor de artă”, cititorul ajuns la fascinantele considerații despre „Alegorie și arhitectură”, „Geneza catedralei” sau „Jan Vermeer și „Elogiul picturii”, observă ușor că în analiza obiectului — în speță marea operă singulară ca univers autonom — Sedlmayr, înainte de a-și „aplica” pe concret teoria, își teoretizează propriul talent intuitiv și asociativ. De aceea în miezul gândirii artistice a lui Sedlmayr, cuprinsă în studiul și eseurile și nu într-unul sau mai multe volume unitare, sistematice organizate după exemplul marilor săi predecesori, se află ideea „recreării” operei în unicitatea ei de către interpretul ei, istoricul de artă. Această recreare trebuie să pornească, spun- Sedlmayr, de la un act intuitiv, de percepție directă a „fizionomie” u-nice a operei, a „caracterului ei vizual-intuitiv”, act însoțit și de înțelegerea componentelor rationale ale situației și corelațiilor respectivei opere. Unicitatea aceasta a adevărului total, propriu

unei anume opere duce, logic, la concluzia că nu poate exista decît o „singură interpretare justă”. La acest punct se pot ivi însă unele semne de întrebare. Sedlmayr însuși compară în repetaie rînduri metoda interpretării propuse de el cu interpretarea operei muzicale de către muzicant, fără a avea totuși în vedere că interesul pentru aceste interpretări stă nu numai în autenticitatea ei și în diversitatea lor. Cu o remarcabilă și permanentă suplete în gândire, Sedlmayr, deși realitatea condițiilor istorice nu-i este pe plac, încearcă totuși să le recunoască dreptul de a fi, în oarecare măsură, acceptate. Aceasta în argumentația teoretică, fiindcă în practica interpretării magistrală a unor opere ca „Prăbușirea orbilor” de Pieter Bruegel, palatul de la Versailles, gravura „Jan Six” de Rembrandt, „Spălătoreasa” lui Daumier, Sedlmayr integrează alt de firesc intervenția timpului în ceea ce numește „esența” eternă a operei, intuită în unicitatea „structurii” ei. Incît nici o disjunctie nu mai este posibilă.

Intr-un eseu consacrat „Problemei timpului”, Sedlmayr recunoaște de altfel greutatea luptei cu „paradoxul esențial al oricărei considerări a artei prin prisma istoriei”, „experiență fundamentală”, fiindcă „opera de artă aparține „timpului istoric, dar trece totodată, într-un mod specific, din zona istoriei într-un timp extrahistoric, suprahistoric”. Dacă diagnosticul „esenței” spirituale „poetice” a operei trebuie să fie primul scop al istoricului de artă, atunci istoria artei va fi și ea o istorie a capodoperelor, spune Sedlmayr; în practică el aplică însă această metodă cu inevitabile mici concesii făcute istoriei stilurilor și altor factori de condiționare. În fapt el nici nu a scris o asemenea istorie, ci a oferit doar câteva strălucite mostre, spiculate dintr-o epocă sau alta și a sugerat propuneri ispititoare, cum ar fi aceea de a se scrie o istorie a capodoperelor inspirate în „miezul” lor de „lumină”. Sedlmayr elimină din cercul de preocupări al istoricului de artă operele de alt rang decît primul, eliminînd deci, implicit, și acele opere doar simptomatice, al căror rol în istoria culturii a fost totuși de mare importanță chiar pentru ivirea și circulația capodoperelor și cărora actuala istoriografie și muzeografie de artă le acordă o justificată atenție.

Ideea „retrăirii”, a replăsmuirii operei ca individualitate absolută, irepetabilă, ca „structură”, l-a situat pe Sedlmayr în opinia comentatorilor lui — în primul rînd Lorenz Dittmann — printre „structuraliști”. Un structuralist „sui generis” ar trebui precizat, fiindcă

aderarea la metoda analizei iconologice a Institutului Warburg de la Hamburg a adus în analiza lui Sedlmayr o grijă deosebită pentru evocarea substanței de idei a operei. Aceste analize sînt operate și ele prin procedeele studiului straturilor — de la cel elementar iconografic la cel superior al tîlcului spiritual esențial, simbolic, marcat de transcendența experienței interioare a artistului integrat într-o lume a ordinii divine. Evocarea are, la Sedlmayr, prioritate față de conceptualizare. Recomandarea lui de a se folosi, în actual interpretării, „tăcerea și liniștea” ca tehnică de înțelegere a „ceea ce trăiește în interiorul lucrurilor” — cum ar spune Hermann Hesse —, ca și ideea că există o „etică” a interpretării, în „smerență” și „disponibilitate” istoricului de a renunța la sine în procesul de retrăire a operei, vorbesc îndeajuns despre demersul metodologic al lui Sedlmayr.

Cu o anume surpriză constatăm cit de apropiate sînt unele din ideile lui Sedlmayr despre opera de artă și condițiile cunoașterii ei în dimensiunea „prezentului adevărat”, de concepțiile curente în gândirea artiștilor de la începutul secolului XX: în primul rînd de ideea operei de artă ca „organism” autonom, așa cum o înțeleg de la Cézanne încoace și expres formulată în scrierile expresionistilor germani, apoi în teoretizările neo-obiectivistilor. Cu surpriză spun, dacă mă raportez la rezervele, uneori polemice, ale lui Sedlmayr față de arta secolului XX, rezerve provenind, în cea mai mare parte, din insuficiența cunoașterii ei adevărate, gravată poate la data acelor polemici (anii 40), alt de ecourile campaniei împotriva artei moderne ass-zis „degenerate”, cit și de dispariția multora din operele ei la acea dată. Ulterior, cînd marile expoziții retrospective de artă modernă europeană regăsisă și o carte ca „Pictura în secolul XX” de Werner Haftmann au dezvăluit adevărata ei spiritualitate, Sedlmayr a mai retractat cite ceva din reproșurile sale aduse în bloc curentelor moderne în frunte cu suprarealismul.

Principalul reproș era „pierderea miezului”, a „centrului” de legătură cu transcendența și, de aici, căderea în haos. Totuși Paul Klee, Emil Nolde, Georges Rouault, Malevici, Tapiés și încă mulți alții au gândit și creat în plină căutare a transcendenței sub formele ei tradiționale: ale credinței religioase. A trudi în căutarea deznădăjduită poate, a „miezului” ține, la urma urmei, de peregrinările fiului risipitor! Culegerea de studii, editată de Wieland Schmied în 1980, cu titlul „Semne ale credinței — duhul avangardei” oferă câteva exe-

geze ale artei moderne în spiritul lui Sedlmayr, chiar dacă nu întotdeauna cu imaginația elevată și anvergura lui poetică, dar cu egală forță a argumentației în favoarea acestei atît de hulte arte moderne! Căile rămîn deschise reevaluărilor, după inspiratul model al interpretărilor lui Sedlmayr.

Correspondențe între unele idei estetice din anii 1910—1930 și studiile lui Sedlmayr pot fi observate și în capitolele consacrate luminii: capitolele despre rococo și despre catedrală, dar mai ales în studiul „Lumina în manifestările ei artistice” (1960), precum și în ingeniosul esafodaj de reverberații ale ideii de „Rege-Soare” în fiecare detaliu al edificiului, interioarelor și parcului de la Versailles; de asemenea în eseu „Căi de acces spre opera lui Rembrandt”. În 1918 Paul Klee traducea în germană eseu despre lumină al lui Robert Delaunay, în 1924 pictorul Arthur Segal (originar din România) publica scrierea „Despre lumină în pictură”. În 1954 apărea studiul lui Wolfgang Schöne despre „lumină în pictură”.

Subtilele considerații ale lui Sedlmayr asupra dominantei paradisiace în vechea artă și literatură franceză — prin „veche” înțelegînd perioada pînă la finele secolului XVIII (în fond, în ciuda mijloacelor ei devenite fioroase, n-a fost și Revoluția franceză, în intenție, minată de visul instaurării unui paradis pe pămînt ?), se leagă tot de proiectul unei istorii a culturii artistice călăuzită de povestea luminii. Consecvent, răul îi apare lui Sedlmayr încarnat în chipul și semnele întunericului, ale „orbirii”. În „miezul” „Prăbușirii orbilor” de Bruegel, pictura scotită a fi una din cele mai înalte realizări și profetii ale spiritului uman, Sedlmayr așază metafora „orbirii” oamenilor care, pierzînd lumina, merg spre prăpastie. Disjunctia, în analiza și interpretarea lui Sedlmayr, dintre tragica alegorie a umanității în întuneric și semnele simbolice ale naturii din peisajul — fundal al tabloului, confirmă încă o dată măiestria și exemplaritatea acestui mod de a transforma experiența artei plastice și cercetarea ei istorică, într-un sfredelitor mijloc de cunoaștere și într-o experiență spirituală de ordin superior, cu mult deasupra unei inocente delectări cu frumusețea operelor de artă.

Traducerea lui Mircea Popescu, pe cit de precisă, pe atît de nuanțată prin bogăția ei lexicală, notele explicative erudite ale traducătorului, prefata care situează judicios locul lui Sedlmayr în istoriografia germană de artă, fac din această publicație un model de seriozitate editorială. Faptul că ilustrațiile au calitatea slabă, obișnuită în ultimii ani, nu ne-ar putea îndemna decît ori să sperăm în remedierea acestei boli a publicisticii noastre de artă, ori, în așteptarea ei, să ne mulțumim cu imaginile „ochiului interior” de care vorbește însuși autorul cărții.

AMELIA PAVEL

*) Hans Sedlmayr, *Epoci și opere*, 2 vol., editura Meridiane, București 1991, traducere, antologie, cuvînt înainte și note de Mircea Popescu.

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ împreună cu UNIVERSITATEA WARWICK — MAREA BRITANIE

Oferă burse post-universitare pentru obținerea diplomei într-unul dintre domeniile: Master of Arts, Master of Business Administration, Master of Education, Master of History, Master of Laws, Master of Science, sau a unui titlu superior prin activitate de cercetare: Doctor of Philosophy, Master of Philosophy, Master of Arts, Master of Science, Master of Laws la Universitatea din Warwick.

Durata burselor este de 1, 2 sau 3 ani în funcție de specialitatea aleasă. Data începerii cursurilor este 5 octombrie 1992.

Criterii de eligibilitate a candidaților:

1) absolvenți ai unei instituții de învățămînt superior într-unul dintre domeniile enumerate mai sus pînă în octombrie 1992;

2) o foarte bună cunoaștere a limbii engleze (scris, citit, vorbit);

3) vîrsta de maximum 35 ani impliniți pînă la 5 octombrie 1992;

4) să nu fi susținut încă doctoratul la o altă universitate;

5) să nu fi beneficiat de studii în străinătate.

Dosarul de selecție trebuie să cuprindă:

1) formularele de înscriere corect și atent completate în două exemplare;

2) copii după diploma universitară și foaia matricolă traduse în limbă engleză și legalizate;

3) două scrisori de recomandare de la profesori care au îndrumat sau examinat lucrarea de diplomă (traduse în limba engleză);

4) un certificat de atestare a cunoștințelor de limbă engleză (dacă este cazul). Ulterior aceste cunoștințe vor fi verificate printr-un test special (IELS sau TOEFL);

5) un „curriculum vitae” menționînd studii speciale, premii, concursuri cîștigate, publicații;

● Dosarele vor fi completate în limba engleză iar cele incomplete nu vor fi luate în considerare.

● Candidații sînt rugați să specifice pe plic numele programului: „Universitatea Warwick”.

● Data limită de primire a dosarelor este 29 februarie 1992.

Alte informații și primirea dosarelor pentru selecție la oricare din Fundațiile Soros din țară:

● BUCUREȘTI: Calea Victoriei 133, CP 22-196, cod poștal 71102, telefon/fax: 50.63.25 sau 59.74.27

● TIMIȘOARA: Piața Operei 2, et. 3, cod poștal 1900 telefon/fax: 961/35194

● IASI: Bulevardul Copou 19, CP 1356, oficiul poștal 5, telefon: 981/47241, fax: 981/47100

● CLUJ: Str. Galaxiei 1A, cod poștal 3400, tel: 95/150163

ION BOGDAN LEFTER

CULTURA ROMÂNĂ ÎN IMPAS
SUSPENDAREA REVISTELOR UNIUNII SCRITORILOR

AUSTERITATE...

La început nu s-a dat situației mare atenție. Se apropiau sărbătorile Crăciunului și Anului Nou, cu zile libere, liniștite. Oamenii aveau și așa destule griji pe cap. Iar ziaristii pregăteau numere vesele, cu glume și colinde. Cine mai avea timp de o nouă stare de criză? Chiar și de una gravă. În fond, nu-i totul în jurul nostru o vastă criză, „multilateral dezvoltată”?

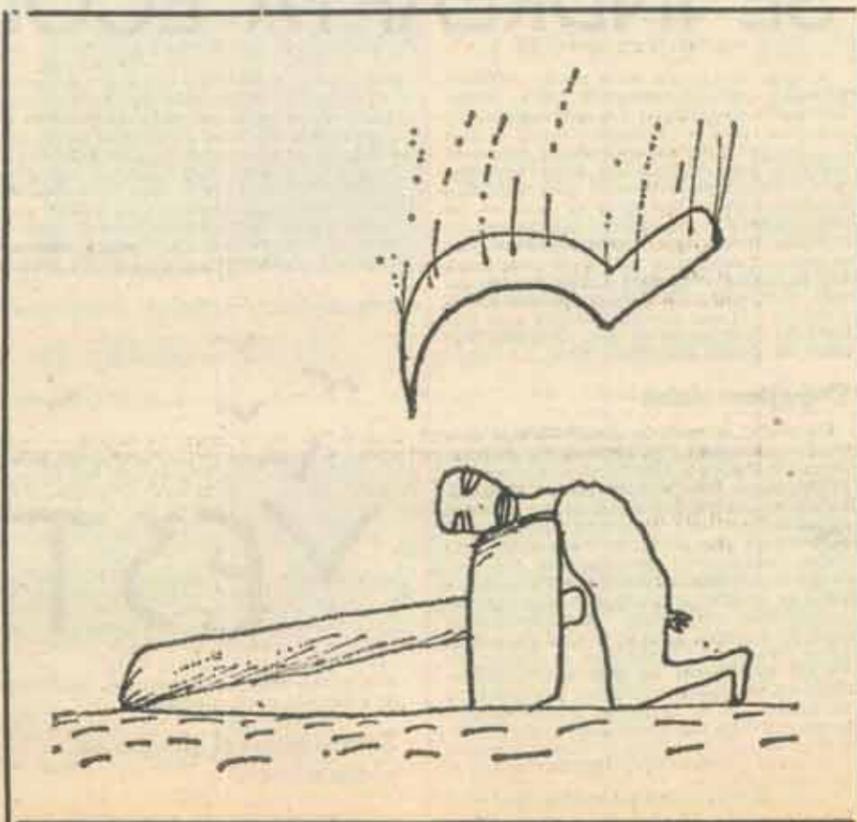
Și totuși, se petrecuse ceva fără precedent în cultura română modernă: cu zece zile înainte de sfârșitul anului 1991, revistele literare ale țării și-au suspendat apariția. Decizia a aparținut Uniunii Scriitorilor, editorul lor, mai precis Comitetului său Director — și implicațiile ei sînt gravissime. Scriitorii și nescriitorii, intelectuali sau oameni fără multă știință de carte, va trebui cu toții să facem un efort de responsabilitate și să înțelegem cât de periculos este acest moment pentru sănătatea spirituală a acestui colț de lume. Căci în joc nu e doar soarta unor publicații ori a însăși Uniunii Scriitorilor, ci și — în ultimă instanță — a culturii naționale.

Ce se întimplă de fapt? Despre ce reviste literare e vorba și de ce suspendarea lor? Fără să le însușim pe toate (sînt aproape treizeci), printre publicațiile importante care și-au oprit pentru moment apariția se numără România literară, Viața Românească, Contrapunct, Luceafărul, Secolul 20, Euphorion, Apostrof, Interval, Orizont, Vatra, Steaua, Calea Critice, Convorbiri literare, Tomis, plus câteva în limbile maghiară, germană, sîrbă, ucraineană — și încă altele. Parte dintre ele sînt reviste cu vechi tradiții, în timp ce unele — și imi permit să spun că nu cele mai rele! — au fost înființate în urmă cu un an și jumătate sau doi, după decembrie 1989. De atunci încoace, au participat toate — fiecare după puteri, firește — la fenomenul de brusc și entuziasmată efervescență a culturii decăzute, în ton cu febra gazetărească generală dezlănțuită după restaurarea libertății cuvîntului în România. Ce a urmat se știe: o cursă galopantă a costurilor hirtiei și manoperei tipografice, cursă fără... contracandidați, căci statul continuă să păstreze monopolul asupra producției de hirtie și asupra industriei poligrafice, mărind unilateral, prețurile, fără negocieri, fără concurență, fără să țină cont de vreo lege a cererii și a ofertei. Un „semnal de alarmă” au tras și cele trei mari cotidiene politice bucureștene, România liberă, Adevărul și Tineretul liber, care au făcut puțin mai înainte o scurtă grevă de avertisment. Și a venit apoi, înaintea sărbătorilor, momentul suspendării publicațiilor literare, datorat perspectivei unui faliment iminent al Uniunii Scriitorilor, care nu mai poate face față scumpirilor, în ritm accelerat. A doua zi după imprimarea acestui număr al 22-ului, vineri 17 ianuarie, vom avea la Uniune o — furtunoasă, probabil — ședință de Consiliu, care va decide mai mult ca sigur oprirea completă a multora dintre revistele în cauză și repariția celorva, „de reprezentare”. Săptămânalele bucureștene — de pildă — România literară, Luceafărul, Contrapunct — au pregătit și cules deja numerele următoare, așteptînd decizia Consiliului.

Acestea ar fi faptele. Ele au — însă — și un sens simbolic foarte important: e tot un „semnal de alarmă”, de astă-dată — cum am spus încă de la început — foarte grav din perspectiva istoriei culturale naționale. Pe primele pagini ale numerelor de dinainte de suspendare ale revistelor Uniunii Scriitorilor au fost tipărite, cu litere de-o șchioapă, titluri precum: Moartea culturii române, Cultura română în impas, Cultura română: „O față tinăra

pe patul morții”. Situația este cu adevărat fără precedent. Niciodată în istoria presei românești, nici în secolul trecut, în epoca pașoptistă ori într-a Junimii, și cu atât mai puțin în acest secol, România n-a rămas fără publicații literare. Sigur că multe au dispărut pînă la urmă, de moarte bună sau dînd faliment, multe au fost efemere, dar într-o dinamică foarte bogată a peisajului publicistic, în care apăreau mereu reviste noi, într-o abundență care a dat măsura „sănătății” organismului cultural național. Astăzi, gravitatea situației e dată și de criza generală de capital din țară. Uniunea Scriitorilor nu e doar un editor de reviste literare între alții: e principalul editor și unul dintre foarte pușinii pe care-i avem. Dacă în afara celor aproape treizeci de publicații ale sale ar mai exista numeroase altele, atunci actuala suspendare de apariție n-ar fi chiar o nenorocire. Însă cine are astăzi bani în România pentru a investi în cultură, inclusiv în reviste de cultură? Răspunsul e simplu: nimeni. Cîteva publicații de acest tip sînt finanțate de Ministerul Culturii, fie direct, fie prin Inspectoratele sale județene, însă ele sînt puține la număr. Practic, suspendarea revistelor Uniunii Scriitorilor e pe punctul să lase aproape pustie piața presei literare românești. Mai există, da, Familia, Calende, Arca și altele cîteva, dar „grosul”, nucleul masiv și important al gazetăriei culturale de la noi ar dispărea odată cu publicațiile Uniunii.

Ceea ce justifică pînă la urmă o formulă astfel excesiv de catastrofică precum Moartea culturii române. La propriu, ea n-are sens în imediat: o cultură nu moare așa de ușor și de repede. Nici n-are vrea să se înțeleagă din tonul acestui articol că așa fi pesimist în absolut. Nu sînt. Cred că se vor găsi — greu, dar se vor găsi — soluții, cred că se vor depăși treptat toate crizele. Cultura română n-a murit nici în patru decenii și ceva de totalitarism comunist. Ba chiar, dată fiind vigoarea cu care majoritatea artiștilor noștri au rezistat presiunii ideologice și „comandamentelor” respective, și că dimpotrivă! Însă o cultură fără reviste e — într-adevăr — greu de imaginat. N-are rost să insist acum și aici asupra rolului presei literare într-un spațiu spiritual. Ajunge să repet banalitatea că e esențial. Și că — deci — ei trebuie înțeles, prețuit și sprijinit. Inclusiv financiar. Mai ales — astăzi — financiar. Fără „sponsori”, cultură nu se poate face decît în formele care presupun investiții simple și acoperire rapidă a cheltuielilor. Fără susținerea

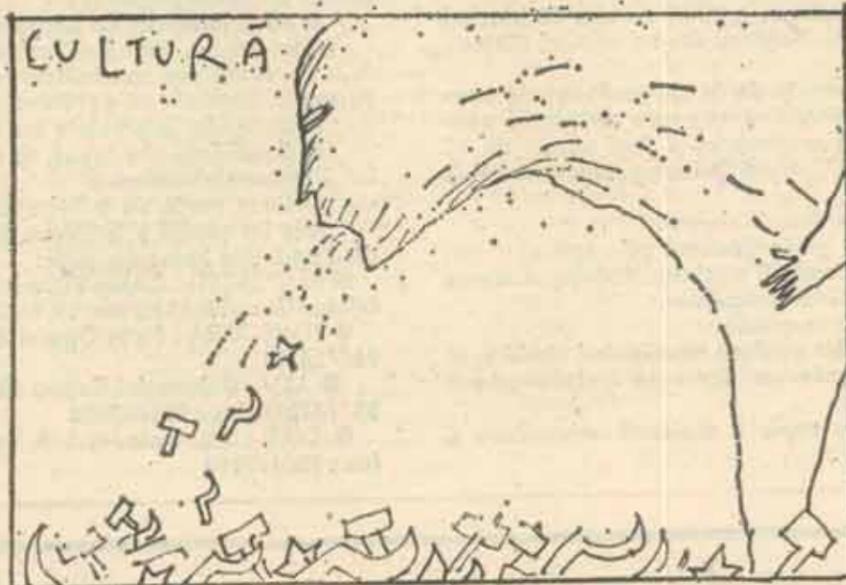

unor instituții cu fonduri serioase nu se poate publica literatură contemporană, nu se mai pot întocmi ediții științifice din clasici, dicționare, bibliografii, nu se mai pot tipări studii critice și istorice ale domeniului, tot așa cum nu se pot face filme și nu se pot monta piese de teatru. În ceea ce privește revistele, împrejurările au făcut ca, pînă acum, rolul acestor indispensabile instituții cu fonduri să-l joace Uniunea Scriitorilor, biata Uniune a Scriitorilor, pe care adversarii ei de ieri și de azi se grăbesc să o declare încă o dată „anacronică” și „stalinistă”. Structurile ei se vor transforma, fără îndoială, în funcție de presiunea pieței culturale, poate că Uniunea chiar va dispărea. Nu este — de acord — cel mai bun administrator într-o lume a concurenței haotice și a corupției incontrollabile, în care guvernării nu vor sau n-au chef să protejeze cultura. Despre buna sau rea funcționare a Uniunii Scriitorilor au spus deja și vor mai spune destule scriitorii însuși. Dar să vii astăzi, într-o perioadă în care toată lumea se plînge că economia întreagă e dominată de „vechile structuri”, și să pretinzi că tocmai Uniunea Scriitorilor e cea mai „anacronică” instituție din România...

Tocmai singurul „sponsor” masiv al presei literare, al unui număr important de publicații intelectuale, serioase și bătaioase, care arată că într-adevăr s-a schimbat ceva în România ultimilor doi ani...

În afara ei, nu mai poate intra în discuție — deocamdată — decît statul. Chiar și pe piețele artistice occidentale, unde se găsesc tot felul de surse financiare, statul subvenționează o parte din cultura scrisă. O vor face și guvernanții noștri? În 1990 și 1991 au făcut-o doar în favoarea celor care le-au cîntat în strună, mai mult ori mai puțin pe față. Nici pentru lunile următoare, pînă la proximele alegeri generale, nu cred că avem motive de optimism. O delegație a Uniunii Scriitorilor s-a înființat deja cu primul ministru, încercînd să pledeze cauza presei literare. Discuția s-a încheiat doar cu ceva promisiuni, fără demararea vreunei acțiuni de sprijin efectiv. Nici măcar o lege a sponsorizării și una a reducerii taxelor în funcție de investițiile în cultură nu vom avea prea curînd, deși ele ar fi soluții care n-ar „costa” statul. Încît, după părerea mea, e cazul să acceptăm ideea unei perioade de „austeritate”, fără să ne împăcăm cu ea. Vreau să spun că — pe de o parte — e limpede că vom avea mai puține reviste, mai puține cărți, dar și că — pe de altă — va trebui să căutăm soluții și în afara fondurilor de stat, fie administrînd mai bine ce a mai rămas în bugetul Uniunii Scriitorilor, fie găsînd alte surse financiare, în țară sau în străinătate, unde pot fi abordate instituții care să ne sprijine. Cu cît mai repede, cu atît mai bine.

Pînă atunci, Consiliul Uniunii Scriitorilor va decide și cel puțin cîteva reviste vor reapărea. Altele vor fi — poate — preluate de Ministerul Culturii. Problema — însă — va rămîne, cu ori fără ajutoarele care se vor mai găsi, de oriunde ar veni ele: dacă nu se poate — și nu se poate! — face cultură fără reviste, și dacă nu prea există în România capital care să subvenționeze presa literară, care va mai fi — gazetărește vorbind — soarta culturii române miine, poimîine și cîte zile or mai trece pînă vom ajunge în roz-bombonul viitor prosper și democratic al țării?...

JEAN PIERRE BÉGUELIN

Director de studii economice — Banca națională elvețiană

ÎNCOTRO SE ÎNDREAPTĂ ECONOMIA ELVEȚIANĂ

Elveția se bucură de o presă proastă. Citindu-i pe unii comentatori, ori ascultând anumitor profesori nu putem să nu ne întrebăm dacă ei vorbesc despre o țară al cărei venit pe cap de locuitor este dintre cele mai ridicate din lume sau despre o republică bazându-se pe oarecare. Să-l liniștim însă pe cei care ar dori să ne viziteze țara: magazinele sînt dădora de măruri, numeroase mașini japoneze bat drumurile, trenurile sînt încă punctuale, iar autoritățile publice funcționează corect. Dar, din nefericire trebuie să recunoaștem: la ora aceasta inflația este puternică, șomajul urcă, iar finanțele publice au trecut pe roșu.

O creștere slabă

De obicei economia elvețiană este descrisă caricatural: o țară mică, lipsită de materii prime, Elveția și-ar datora supraviețuirea doar muncii asidue și minuțioase a locuitorilor ei. Acestei imagini simpliste spirituale mai bine informate îi răspund că este vorba de o economie deschisă care exportă aproape 40% din producție și acoperă în aceeași măsură necesarul ei de importuri. Destul altii gîndesc (chiar dacă n-o spun), că prosperitatea țării se bazează în primul rînd pe activitatea dubioasă a băncilor și a altor societăți financiare. De fapt aceste clișee, arată că economia elvețiană funcționează în ansamblu ei la fel ca toate celelalte economii de piață, dar nu ne prezintă diferențele ei specifice: slaba creștere potențială, folosirea forței de muncă și excedentul extern.

După aprecierea Băncii Naționale și a altor organisme de studiere a conjuncturii creșterea potențială a economiei elvețiene este de cca. 2% anual. Cifra trebuie raportată la cantitatea forței de muncă disponibile, la pămîntul disponibil și la capital. Or, de la începutul anilor '70, pentru a menține echilibrul socio-politic al țării, autoritățile elvețiene au blocat imigrarea muncitorilor străini. De atunci acești muncitori ocupă cea, un sfert din totalul posturilor disponibile, o proporție care a mai scăzut cu ocazia celor două mari crize petroliere. Prin urmare creșterea populației active nu se mai bazează decît pe cauze naturale ridicîndu-se la 0,5% pe an (alt timp cit vîrsta de pensionare și rata de

participare a femeilor rămîn constante). Resursele disponibile pentru construcții devin cu atât mai greu de găsit cu cît suprafețele agricole și spațiile verzi sînt tot mai angraj protejate. Capitalul disponibil duce la o creștere anuală a productivității de cca. 1,5% — ritm, care probabil nu va putea fi menținut în viitor, dacă economia se va specializa și mai mult în domeniul serviciilor. Ca urmare, remunerațiile au o structură deosebită: chiriile

prinderilor să fie mai generoase (dacă le stă în putință). Organizarea descentralizată nu este desigur perfectă, dar ea se apropie de o piață concurențială a muncii în care salariile ar fi negociate individual în fiecare an între întreprinzătorii și angajații.

Doi dintre tehnicile sînt tipic elvețiene. Prima este „liniștea pe piața muncii”, adică refuzul ambilor parteneri sociali de a recurge la greve sau la lock-outuri și aducerea eventualelor conflicte în fața unui tribunal ales liber de ambele părți. De aceea nici un muncitor nu s-ar gîndi să declare grevă de unul singur, nici un patron n-ar acorda o semnificație colectivă unei concedieri individuale. Potrivit celei de a doua tehnici, compensarea acordată pentru inflația anului precedent constituie punctul de pornire al tratativelor salariale la care se adaugă eventualele creșteri ale remunerațiilor sociale. Metoda nu este lipsită de riscuri: compensația este adesea confundată — în mod greșit desigur — cu o indexare automată și generalizată, cu un fel de scări mobilă elvețiană, menită să garanteze menținerea salariului real în orice condiții. În mod greșit, deoarece pe de o parte folosirea completă a forței de muncă, și nu tehnica de care am vorbit, explică persistența indexării; iar pe de altă parte dacă s-ar dori protejarea cu orice preț a pușterii de cumpărare a muncitorilor, salariul ar trebui negociat pe baza creșterii previzibile a prețurilor și nu pe baza inflației anului precedent. Obieciul tîndu și să insistez, efectele politice monetare asupra prețurilor. Cum datorită acestei inerții inflația nu scade imediat de pe urma măsurilor monetare restrictive, se mai pot acorda între timp suplimente la salarii care se răsfrîng asupra prețurilor interne, prelungind astfel durata procesului de dezinflație. La folosirea completă a forței de muncă mai contribuie încă doi factori:

— Nivelul bun al formației profesionale, în care pe lângă calea universitară — care interesează numai 10% dintr-o grupă de vîrstă — domină sistemul uceniciei (întîlnera în meserie direct în întreprindere, sub controlul autorităților competente). Metoda aceasta permite adaptarea cunoștințelor profesionale la nevoile firmei. În plus ea imprimă ucenicilor reflexele și calitățile unui muncitor conștient și calificat, împiedicînd dezvoltarea masivă a

șomajului la tineri fără experiență profesională.

— Finetea structurii economice: o mriadă de companii mici și mijocii, întreruptă ici-colo de firme mari, de cele mai multe ori firme multinaționale. Impituzesc țara. Această multiplicitate de întreprinderi atenuează șomajul fricțional datorită amplei distribuții geografice a ofertelor de servicii: ea împiedică de asemenea metastaza mono-industriilor regionale, care în mod aproape automat ar necesita subvenții de stat. Nu în ultimul rînd Elveția este singura țară din Europa în care autoritatea centrală n-a subvenționat niciodată în mod direct industria sau comerțul.

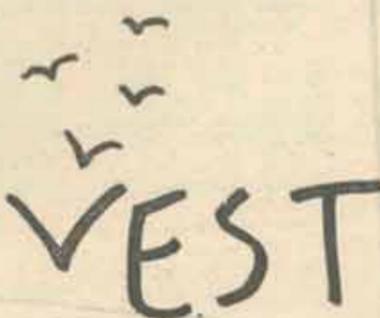
Fondurile elvețiene în străinătate

Abundența economiilor individuale, depășește posibilitățile fixe de investiții ale Elveției. Cum deficitul bugetar este redus sau temporar (o altă tradiție elvețiană) excedentul economiilor se revarsă în străinătate sub formă de investiții directe sau cumpărări de titluri. În consecință activul net al Elveției în lume — corespondentul datoriei externe pentru o țară deficitară — crește cu regularitate. Aceste fonduri sînt aproximativ egale cu produsul național brut anual elvețian, ceea ce constituie probabil un record mondial în domeniul respectiv.

Amplioarea excedentului este criticată uneori de instanțele internaționale. Dar compoziția însăși a balanței curente ne arată cît de superficiale sînt aceste critici. Contrar Japoniei, de pildă, Elveția are în permanență o balanță comercială deficitară. Ea cumpără mai multe bunuri decît vinde; ea este primul client al Comunității Europene. Originea surplusului ei curent provine, mai ales din veniturile capitalurilor elvețiene investite în lumea întreagă. Dacă ne permitem o ușoară simplificare putem spune că Elveția cumpără bunuri a căror producție ch'ar ea a finanțat-o. Ceea ce este de fapt rolul natural al unei economii ajunse la maturitate.

(ca urmare)

Traducere de
L. NICHIFOR
„Politique internationale” — 1991

sînt mari, salariile generoase, profiturile și dobînzile reale moderate.

Șomaj redus și „liniște pe piața muncii”

Folosirea completă a resurselor reprezintă o altă trăsătură dominantă a economiei elvețiene. Ea explică, într-o Europă cu un șomaj statornic, rata scăzută a șomajului în Elveția (între 1% și 1,5%). Desigur că folosirea completă a forței de muncă nu este constantă, dar fluctuațiile șomajului au rămas totdeauna moderate. O performanță cu atât mai remarcabilă cu cît începînd din 1975 ea n-a fost realizată pe seama muncitorilor străini.

Buna organizare a pieței muncii explică în mare parte acest echilibru dintre cerere și ofertă. Nu există un salariu minim oficial. Trafativul salariale se desfășoară conform ritmului anual la nivel local, pe ramuri de activitate, și ele permit între-

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ împreună cu

FOREIGN OFFICE și UNIVERSITATEA DIN EDINBURGH — MAREA BRITANIE

și MIHAI EMINESCU TRUST — LONDRA

Oferă burse de studiu a limbii engleze la „Institute for Applied Language Studies” din cadrul Universității Edinburgh

Organizarea burselor se va face în grupuri de cîte 12 bursieri avînd o durată de 4 săptămîni cu începere din : 6 aprilie, 20 mai, 5 octombrie și 17 noiembrie 1992.

Bursele sînt destinate unui număr de 36 de profesori de specialitate (îndiferent de forma de învățămînt în care activează) pentru grupurile din mai, octombrie și noiembrie, și unui număr de 12 studenți la limba engleză din anii 3,4 și 5 (principal sau secundar), pentru grupul din aprilie.

Limita de vîrstă a candidaților este 40 de ani.

Cursurile au drept scop, atît perfecționarea prin cursuri și seminare de studiu ale limbii și literaturii engleze, metode moderne de predare, cît și învățarea asistată de calculator.

Dosarul de selecție trebuie să cuprindă :

1) un curriculum vitae în limba engleză menționînd studii speciale, publicații, concursuri cîștigate etc. (care să includă adresa și numărul de telefon);

2) adeverință de student sau copie a diplomei universitare și a foii matricole (în limba engleză);

3) două scrisori de recomandare de la doi profesori ai candidatului (în limba engleză);

4) două fotografii tip pașaport;

Conform cu Statutul Fundației, candidații care au beneficiat deja de studii sau specializări în străinătate finanțate de Fundația Soros din România nu pot fi incluși în selecție.

• Dosarele incomplete nu vor fi luate în considerație.

• Candidații sînt rugați să specifice pe plic numele programului „Edinburgh University”

• Data limită de primire a dosarelor este 31 ianuarie 1992.

Alte informații și primirea dosarelor pentru selecție, la oricare din Fundațiile Soros din țară :

• BUCUREȘTI : Calea Victoriei 133, CP 22-196, cod poștal 71102, telefon/fax : 50.63.25 sau 59.74.27

• TIMIȘOARA : Piața Operei 2, et. 3, cod poștal 1900 telefon/fax : 961/36194

• IAȘI : Bulevardul Copou 19, C.P. 1356, oficiul poștal 6 telefon : 981/47241, fax : 981/47100

• CLUJ : Str. Galaxiei 1/A, cod poștal 3400 telefon : 95/150163 fax : 95/117110